

ÅRSRAPPORT 2013

Agder og Telemark bispedømme

Innhold

1. Situasjonen i bispedømmet	2
Tilstandsrapport	2
Arbeidet i bispedømmerådet	4
2. Prestetjenesten	6
Målområde 1: Tilstede i alle sokn	6
Målområde 2: Rekruttering	8
Målområde 3, kompetanseutvikling og veiledning i prestetjenesten	9
Målområde 4: Ledelse av prestetjenesten	11
Målområde 5: Arbeidsvilkår for prestene	12
Målområde 6: Likestilling.	13
3. Det kirkefaglige området	15
Målområde 7: Gudstjenestelivet	19
Målområde 8: Arbeidet for ungdom.	22
Målområde 9: Trosopplæring	23
Målområde 10: Diakoni	24
Målområde 12: Kultur	27
Målområde 13: Samisk kirkeliv	30
Målområde 14: Forenkling, økt service og utvikling av samarbeid mellom menighetene	30
4. Andre områder	33
4.1. Integrasjon av mennesker med utviklingshemning	33
4.2. Misjon og inkludering av mennesker fra andre kulturer	34
4.3. Forbruk rettferd og miljø	35
4.5. Økonomisk resultat	36
4.6. Godkjenningsaker etter kirke-loven, bygningsloven og gravferdsloven.	37
4.7. Demokratireformen.	39
4.8. Pilegrimsarbeid	39
4.9. Kirke-skole og kirke-barnehagesamarbeidet	40

Forsiden: Stein Reinertsen og H. M. Kong Harald V på vei ut av Domkirken i Kristiansand der han ble vigslet til biskop 27. januar 2013. (Foto: Kirkerådet)

1. Situasjonen i bispedømmet

Tilstandsrapport, en generell vurdering av situasjonen i bispedømmet

Årsmeldingen fra Agder og Telemark bispedømme og Agder og Telemark biskop bygger på opplysninger fra kirkestatistikk og etatstatistikk, samt på innspill fra proster og andre medarbeidere i bispedømmet. Videre legger vi til grunn hovedmålet for regjeringens kirkepolitikk slik det går fram av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets tildelingsbrev for 2013 hvor det bl.a. står:

«Hovedmålet for bevilgningene til Den norske kirke er å legge forholdene til rette for at Den norske kirke skal kunne opprettholdes og føres videre som folkekirke. Folkekirken kjennetegnes ved at den er nærværende i alle lokalsamfunn at den samler bred deltakelse og oppslutning, og at den er relevant for kirkens medlemmer gjennom livet.

Målet for bevilgningene til prestetjenesten er at alle menigheter i Den norske kirke skal være betjent med prest, slik at kirkens medlemmer har tilgang på kirkens tjenester i menigheten der de bor.»

Med utgangspunkt i dette har biskop og stiftsdirektør nedenfor gitt et kort resyme av hovedaktiviteter i 2013 og en vurdering av tilstanden i bispedømmet.

Vigsling av ny biskop

Den 27. januar 2013 ble Stein Reinertsen vigslet til ny biskop i Agder og Telemark av biskop Helga Haugland Byfuglien. Tilstede ved vigslingen var H.M. Kong Harald V, kirkestatsråd Rigmor Aasrud samt biskoper og kirkelige ledere fra inn- og utland. I sin preken under vigslingsgudstjenesten talte Stein Reinertsen om Det gode korn, om å dele, å elske og å tjene. Etter vigslingsgudstjenesten var det mottakelse for ca. 200 gjester. I hilsenene til biskopen ble det blant annet lagt vekt på Stein Reinertsen som en god relasjonsbygger.

Introduksjon ny biskop

Den nye biskopen brukte månedene februar og mars til å besøke samtlige prostier i bispedømmet. Biskopen møtte ansatte, råd og frivillige medarbeidere. Han holdt et foredrag om sine visjoner for bispedømmet med påfølgende samtale. De fire visjonene var: 1) En mer inkluderende kirke. Her ble det særlig pekt på våre nye landsmenn, og de som er i krise og en vektlegging av det diakonale perspektivet. 2) En kirke som skaper nye møtesteder. Kirken må ut der mennesker er og være opptatt av å bygge relasjoner til lokalmiljøet. 3) En kirke som er mer opptatt av forvaltning av skaperverket og givertjeneste. 4) En kirke som gir noe man kan leve og dø på. Samlingene ble avsluttet med gudstjeneste.

Målet med denne introduksjonsrunden var at kirkelig tilsatte og frivillige skulle bli bedre kjent med den nye biskopen. Tilbakemeldingene i etterkant var at møtene bidro til å skape en god relasjon mellom biskop og medarbeidere.

Utskiftninger i prostekollegiet og omtale av prestetjenesten

Året har vært preget av store utskiftninger i prostekollegiet. En prost døde brått i tjeneste, to gikk av med alderspensjon, i tillegg til at bispeutnevningen gjorde at det også måtte utnevnes ny prost i Mandal. I alt fire proster er derfor blitt utnevnt og satt inn i tjenesten i 2013. I forbindelse med de ledige prostestillingene, har det vist seg å være en stor utfordring å få kvinner til å søke. Til disse fire stillingene var det kun én kvinnelig søker på tross av at kvinner ble oppfordret til å søke. Dette er vi ikke fornøyd med. Bispedømmeråd og biskop har derfor satt i gang arbeid med å styrke den kvinnelige rekrutteringen ved å arrangere en egen dag for alle kvinnelige prester i bispedømmet og kvinnelige teologistudenter fra bispedømmet.

Også i forbindelse med fordeling av etterutdanningsmidler har det vært viktig å stimulere kvinner til å ta utdanning innen pastoral ledelse. Bispedømmerådet har også bevilget ekstra penger til dette

formålet. Vi håper at dette vil bedre rekrutteringen av kvinnelige søkere til prostestillinger framover. Vi har mange dyktige yngre kvinnelige prester som vil kunne bli gode proster i fremtiden.

Den store utskiftingen av proster har vært utfordrende, samtidig som det også har gitt mulighet til å være med å forme prostetjenesten. Vi har kjørt et ekstra kurs for disse fire nye prostene i tillegg til at de har deltatt på departementets eget innføringskurs. Det var vært brukt mye tid i 2013 på å bygge opp prostene som enda tydeligere ledere av prestatjenesten i prostiet.

Når det gjelder prestatjenesten for øvrig, er det gledelig å registrere at sykefraværet fortsetter å gå ned, og at oppslutningen om etterutdanning for prester er god. Prestetjenesten er nærmere beskrevet i kapittel 2 i årsrapporten.

Det menighetsrettede arbeidet

Innenfor det menighetsrettede arbeidet i bispedømmet har også 2013 vært preget av de store reformene. De fleste menigheter har nå fått godkjent plan for gudstjenestelivet og flere har fått godkjent trosopplæringsplaner. I trosopplæringen er det fortsatt mye som gjenstår. Ved utgangen av 2013 var det fortsatt er tre prostier som ennå ikke hadde fått trosopplæringsmidler.

Innføring av ny salmebok 1. søndag i advent var en viktig kirkelig begivenhet som ble markert mange steder i bispedømmet. Dette fikk bred og positiv mediedekning. En annen viktig kirkekulturell begivenhet var nytt orgel i Kristiansand domkirke som ble markert med orgelfestuke med mange godt besøkte arrangementer.

Kirkestatistikken viser som hovedtrend at det gjennomsnittlige gudstjenestebesøket har små endringer fra 2012 til 2013, mens dåpstall, konfirmerte og vigde viser en nedgang¹. Nedgang i dåpsprosent er kanskje det mest utfordrende med tanke på nyrekruttering til kirken. Videre medfører færre døpte at færre på sikt vil få tilbud om trosopplæring. Det er imidlertid betydelige lokale forskjeller i oppslutningen om de kirkelige aktivitetene. Det er derfor planlagt en større brukerundersøkelse for å få mer informasjon

Biskop Stein Reinertsen i Brunkeberg 2013, med konfirmanter. (Foto: Ø. Jørgensen)

om grunnene til at folk slutter opp om kirka eller hvorfor de lar være. Det blir gitt en bredere omtale om den kirkefaglige sektoren i kapittel 3 i årsrapporten.

1.2. Biskopens særskilte virke

Tabellen nedenfor viser oversikt over biskopens særskilte virksomhet. I den sammenheng vil vi presisere at det lave antall visitaser må sees i sammenheng med mange måneders vakanseperiode i samband med bispeskiftet.

Vigslinger

I løpet av året er det foretatt hele åtte vigslinger til prestatjeneste (5 menn og 3 kvinner) og én diakon er vigslet til tjeneste, alle gode kandidater Dette er et relativt høyt tall. Men sett i forhold til antall forventede presteavganger, er det viktig med en økt satsing på dette området. Av disse åtte, er det nå to som gjør tjeneste i vårt bispedømme.

Visitaser

På grunn av bispeskiftet ble det ikke avholdt visitaser våren 2013. Om høsten ble det gjennomført tre visitaser. Det har vært gjort et arbeid for å lage litt

større visitasenheter slik at det er mulig å visitere alle menighetene i løpet av ca. åtte år. Noen visitaser blir derfor svært innholdsrike med to visitasgudstjenester på søndagen. Ordningen vil bli evaluert. Visitasene er gjennomført etter det nye visitasreglementet, og det er lagt vekt på at biskopen skal høre og se de kirkelige ansatte i utøvelse av sin tjeneste. Det kirkelige landskap viser en stor variasjon i menighetsliv og aktiviteter.

Jubileer og innvielser

Biskopen har deltatt ved tre jubileer; Notodden kirke 75 år, Harkmark kirke 400 år, og Skjernøya kapell 100 år.

Tilbygg kirker

Biskopen har innviet to tilbygg til kirker: Framtidsbygget i tilknytning til Vestbygda kapell og et tilbygg i forbindelse med Frelserens kirke i Farsund. Mange menigheter arbeider med planer for tilbygg eller bygg i nærheten av kirken. De ser at det eksisterende kirkebygget ikke er egnet til søndagsskoler, trosopplæringsarbeidet, diakonale aktiviteter, kirkekafe med mer. Erfaringene med slike tilbygg er svært gode og har vist seg helt nødvendige for menighetslivet.

Biskopens særskilte oppgaver	2011	2012	2013
Vigsling til prestatjeneste	6	1	8
Vigsling kantor	0	1	0
Vigsling diakon	0	3	1
Vigsling kateket	2	0	0
Visitaser	4	1	3

¹ Se side 15.

Gudstjenesteforordningen

Det er blitt satt i gang en prosess for å se på gudstjenesteforordningen i hele bispedømmet. Det er viktig å få samsvar mellom ressurser og gudstjenester, og at forordningen er tilpasset de lokale forhold slik de er nå. Siden forrige forordning ble vedtatt, har det flere steder skjedd store forandringer med hensyn til befolkning, generelt menighetsliv, kommunikasjon m.m. Målet er at dette arbeidet skal føre til økt gudstjenestedeltagelse og levende menigheter i hele bispedømmet. Menighetsrådene vil komme med sine forslag i løpet av våren 2014.

Skole/kirke-samarbeid, møte med utdanningsdirektørene

I løpet av 2013 har det vært holdt to møter med utdanningsdirektørene fra de tre fylkene. Temaer på møtene har blant annet vært: Utdanningsdirektørenes rolle på visitas, hvordan kan kirken være med-spiller og aktør for arbeidsuka på ungdomsskolen, forståelsen av RLE-faget, fritaksordninger, samarbeidet kirke-skole, kirkens rolle i skolens krise- og beredskapsplaner, religionsdialog m.m. Møtene har vært konstruktive, og det er et godt samarbeid. Man er enige om å ha faste møter hvert halvår.

1.3. Arbeidet i bispedømmerådet

Valg

Bispedømmerådet består av ti medlemmer. Ved utgangen av 2013 var det valg på leder og nestleder for de to neste årene. Jan Olav Olsen fra Gjerstad ble gjenvalgt som leder, og Karen Junker fra Arendal ble gjenvalgt som nestleder. Det blir nå utskifting av geistlig representant i bispedømmerådet. Fast geistlig representant, Berit Bjørnerud, er tilsatt i annen stilling og må derfor tre ut av bispedømmerådet. Første vararepresentant var Stein Reinertsen som nå er blitt biskop. Andre vararepresentant er nå tilsatt i annet bispedømme. Tredje vararepresentant Steinar Nilsen, og fjerde vararepresentant Theis Salvesen, rykker derfor opp som henholdsvis fast medlem og vararepresentant.

Tilsettinger

I alt fire proster er blitt tilsatt etter ny ordning i 2013. Til disse fire stillingene

Fra debattmøtet om statens livssynspolitik under Arendalsuka. (Foto: D. Kvarstein)

var det som nevnt kun én kvinnelig søker på tross av oppfordring til kvinner om å søke. Denne utfordringen var oppe som særskilt sak i bispedømmerådet i mars.

Bispedømmerådet ser det som en utfordring at biskopens rolle er svekket ved tilsettinger av proster etter den nye ordningen. Dette er tatt opp i en henvendelse til departementet hvor vi ber om at tilsettingsreglementet for proster justeres.

Det har vært mange tilsettings saker i året som har gått. Bispedømmet har mange prester over 60 år, og utskiftingstakten vil derfor fortsatt være høy de neste årene. Det har derfor vært jobbet aktivt med å legge til rette for seniorpolitiske tiltak. Tilsettingsreglementet bidrar til tungrodd og omstendelige prosesser som er svært ressurskrevende. Vi har også fått merke at menighetsråd, kirkelige tilsatte og frivillige har reagert kraftig i noen tilfeller der bispedømmerådet har tilsatt andre prester og proster enn den kandidaten det lokale menighetsråd har prioritert i sin uttalelse. Det har vært brukt mye tid på å arbeide med relasjonene til lokalmenighetene etter slik uro.

Høringsuttalelser

Bispedømmerådet har i 2013 avgitt høringsuttalelser til bl. a. Stålsett-utvalgets utredning om det livssyns åpne samfunn, om boligordning for prester, liturgiske klær for diakoner samt visjonsdokument for Den norske kirke.

Andre saksområder

Bispedømmerådet, sammen med Trefoldighet menighet i Arendal, var medarrangør under Arendalsuka 2013. Her hadde vi egen stand i byen og arrangerte debattmøte om det livssyns åpne samfunn hvor blant annet Sturla Stålsett, biskop Atle Sommerfelt og leder av Norges kristne råd, Else Britt Nilsen, deltok. Dette arrangementet var blant de arrangementene under Arendalsuka 2013 som hadde best oppslutning. I forkant av valget var bispedømmerådet og biskopen også engasjert i Klimavalg 2013. Biskop Stein Reinertsen deltok på et seminar under Arendalsuka om klimavalg 2013 og på andre liknende arrangement i bispedømmet.

Bispedømmerådet har behandlet drøyt 100 saker i året som har gått. Dette har vært stor spennvidde i saksområdene. I tillegg til tilsettinger, høringer og økonomisaker har bispedømmerådet blant annet behandlet evaluering av prosessen i forbindelse med tilsetting og vigsling av ny biskop, revisjon av beredskapsplan i ved ulykker og katastrofer, samt saker om omdisponering av presteresurser i to prostier som følge av endring i arbeidsfordelingen mellom prestene. Videre har bispedømmerådet drøftet diakonisasningen i bispedømmet, plan for pilegrimsarbeidet, og i fellesmøte med ungdomsrådet, drøftet strategier for ungdomsarbeidet. I desembermøtet vedtok bispedømmerådet å nedsette en arbeidsgruppe for å vurdere endringer i sokneinndelingen og prostiinndelingen i bispedømmet.

Hvorvidt målene for virksomheten i 2013 er nådd, er nærmere omtalt under de enkelte fagområdene i kapittel 2 og 3.

1.4. Strategier og utfordringer

Visjonen for den norske kirke er vedtatt av Kirkemøtet og gjelder for Agder og Telemark biskop og Agder og Telemark bispedømmeråd:

I Kristus, nær livet – en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke.

Med utgangspunkt i denne visjonen har Kirkemøtet 2008 vedtatt følgende fem satsingsområder for Den norske kirke for perioden 2009-2014:

Diakoni, kirkemusikk og kultur, barn og unge, gudstjenesteliv, samisk kirkeliv.

Agder og Telemark bispedømmeråd og biskop har, med utgangspunkt i kirkens overordnede mål vedtatt følgende visjon og strategi for Agder og Telemark bispedømme for perioden 2010-2013:

“VISJON:

Nær troens kilder – nær dagens mennesker.

KJERNEVERDIER:

NÆRVÆR: Være til stede der folk er – geografisk, kulturelt, behovsmessig.

SAMSPILL: Være sammen om å løse oppdraget. Ingen skal stå alene. Vi vil stille opp for hverandre.

TROVERDIGHET: Være troverdige i vår nestekjærlighet og vårt gudsforhold.

FORVALTNING: Ta på alvor vårt forvalteransvar av alle de gaver vi er gitt.»

SATSNINGSOMRÅDER:

Med utgangspunkt i våre kjerneverdier og vår visjon har bispedømmerådet gjort vedtak om at hovedfokus i arbeidet i perioden 2010-2013 skal være:

- *Medarbeiderskap*
- *Trosopplæring*
- *Gudstjenesteutvikling*

Ny strategi

Våren 2013 ble det igangsatt et arbeid med å revidere visjon og satsingsområder for Agder og Telemark biskop og Agder og Telemark bispedømmeråd. Vi ble i

løpet av prosessen kjent med at det vil bli utarbeidet nytt visjonsdokument for Den norske kirke. Vår utarbeidelse av strategidokument ble derfor stoppet i påvente av dette. Når Kirkemøtet har gjort sine vedtak vil det bli utarbeidet regionale mål og strategier for Agder og Telemark bispedømme, med basis i det nasjonale strategidokumentet.

Biskop Stein Reinertsen deltok på et klimamøte i Kristiansand i forbindelse med valget høsten 2013. (Foto D. Kvarstein)

2. Prestetjenesten

Målområde 1: Tilstede i alle sokn

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer
Hoved målet for bevilgningene til preste-tjenesten er at alle menigheter skal være betjent av prest, slik at kirkens medlemmer har tilgang til kirkelige tjenester der de bor.	Menighetene og kirkemedlemmene skal ha god prestedekning	Gjennomsnittlig antall kirke-medlemmer pr. prestestilling
	Prestene skal holde gudstjenester og utføre kirkelige handlinger.	Gjennomsnittlig antall gudstjenester og kirkelige handlinger pr. prest

Oversikt over gudstjenester og kirkelige handlinger pr.prosti og pr.prest

PROSTI	ANTALL PRESTER	GUDSTJ. SØN OG HELLIGDAGER	ANDRE GUDSTJ.	SUM GUDSTJ.	GUDSTJENESTER VIGSLER OG GRAVFERD PR. PREST		
					VIGSLER	GRAVFERD	
ARENDAL	12,1	394	177	571	91	359	84,38
AUST-NEDENES	7,5	369	30	399	38	182	82,53
AUST-TELEMARK	13,5	531	59	590	62	402	78,07
BAMBLE	9,25	400	87	487	58	266	87,68
DOMPROSTIET	18	700	290	990	148	536	93,00
LISTER	12,05	623	101	724	117	321	96,43
MANDAL	9,1	467	116	583	88	308	107,58
OTREDAL	7	318	107	425	50	168	91,86
SKIEN	23,5	877	135	1012	160	708	80,00
VEST-NEDENES	8,6	457	201	658	88	207	110,81
VEST-TELEMARK	8,5	446	43	489	39	173	82,47
Toalt i bispedømmet	129,1	5582	1346	6928	939	3630	89,05

Denne tabellen gir oss en oversikt over antall gudstjenester og kirkelige handlinger som utøves i et prosti hvert år sett i lys av antall stillingsressurser prostiet. Gjennomsnittet for alle bispedømmene er 87. I Agder og Telemark er gjennomsnittet 89.

Ser vi på fordelingen av disse handlingene ligger Mandal og Vest-Nedenes klart over gjennomsnittet. I disse prostiene skyldes dette antallet hovedsakelig et høyt antall gudstjenester.

Disse tallene er nyttig for oss på flere områder. De er nyttige i bruk når vi arbeider med gudstjenesteforordninger. Men de er ikke minst nyttige når vi ser på fremtidig ressursfordeling, gjennomgang av tjenesteordninger og arbeidet med sokne- og prostiindelingen i bispedømmet.

Kirkemedlemmer pr. prest

	Kirkemedlemmer	Faste presteårsverk	Medlemmer pr.prest
Agder	341768	129	2649
Hele landet	3822972	1242	3078

Vi har justert årsverk med én stilling sammenliknet med tall fra etatstatistikken. Dette skyldes at denne stillingen er lokalt finansiert. Som man ser ligger Agder og Telemark noe under landsgjennomsnittet når det gjelder kirkemedlem

pr.prest. Men på tross av dette, ligger vi som nevnt i punktet over, høyere enn gjennomsnittet når det gjelder antall kirkelige handlinger pr.prest.

Sokneprestene gjør bruk mange talenter i sin tjeneste. Her er det sokneprest Håkon Borgenvik i Mandal som akkompagnerer forsangerne. (Foto. Ø. Ramstad)

Gjennomgang av tjenesteordningene

Det er en utfordring at bispedømmet ikke har fått tilført nye prestestillinger de siste 8 årene. Befolkningen vokser i de kystnære områder av bispedømmet, mens folketallet går ned i de indre områdene. Vi har derfor de siste to årene startet på en evaluering i det enkelte prosti med sikte på å se hvordan tjenesteordningene brukes og fungerer. Målet er å få til en best mulig arbeidsfordeling mellom prestene og best mulig utnyttelse av ressursene. Vi har også et mål om å komme bort fra eneprester i soknene. Dessuten ser vi på hvordan prestenes ulike kompetanse bedre kan utnyttes og brukes i hele prostiet. Til nå er 5 av bispedømmets prostier gjennomgått. Evalueringen skjer i samarbeid med proster og prester. Vår evaluering fører gjerne til noen justeringer i arbeidsoppgavene til prestene. Større forandringer vil være best å gjennomføre når det blir vakanse i en stilling.

En god bruk av tjenesteordningene i et prosti fører også til mer forutsigbarhet i prestens arbeidshverdag. Man vil kunne drive en bedre planlegging av oppgaver slik at også tjenesten kan bli mer effektiv og god. I de prostiene hvor endringstiltakene er gjennomført, er tilbakemeldingene gode. Målet er ikke oppnådd, og nye prostier vil få en gjennomgang i 2014.

Gudstjenesteforordningen

Visitaser, menighetenes årsstatistikk og prostens årsrapporter har i flere år vist et sprik mellom antall gudstjenester og antall forordnede gudstjenester. Biskop Stein Reinertsen har også en visjon om at lokalmenighetene i sitt menighetsbyggende arbeid kan tenke nytt om forordningen ut fra gudstjenestereformen, menighetens ressurser og visjoner. Derfor ble det i 2013 sendt ut brev til alle menighetsråd, prester, proster og kirkeverger med en oppfordring om å tenke åpnet om gudstjenestearbeidet. Det er blitt satt i gang en prosess for å se på gudstjenesteforordningen i hele bispedømmet. Målet er som sagt i innledningen at dette arbeidet skal føre til økt gudstjenestedeltagelse og levende menigheter i hele bispedømmet. Menighetsrådene vil komme med sine forslag i løpet av våren 2014.

Gudstjenesteledere

Bispedømmet har de siste 3 årene tatt et nytt grep for å stimulere, styrke og styre ordningen med "lekmannsgudstjenester". Det er en gammel ordning i bispedømmet at egnede lekfolk har dekket opp mangel av prest.

I et dokument utarbeidet av biskop Skjevesland, som biskop Reinertsen også har godkjent, heter det at hensikten er «å dekke opp gudstjenester hvor vi ikke har ordinert prest, og samtidig å imøtekomme menigheters behov for flere gudstjenester utover forordning

og presters arbeidskapasitet.» Samtidig ligger det et incitament til involvering, jfr. gudstjenestereformen.

Det er soknepresten som finner kandidater til gudstjenesteledere etter nærmere samtale med prost og biskop. Menighetsråd og øvrige ansatte skal orienteres. Deretter skal kandidatene delta på et årlig kurs som bispedømmet arrangerer. Soknepresten har ansvar for at tjenesten utføres på forsvarlig måte, og gudstjenestelederne skal ha et visst antall gudstjenester sammen med soknepresten før han/hun kan forrette gudstjeneste på egen hånd. Vi har altså valgt å bruke betegnelsen gudstjenesteleder, og de får fullmakter for opptil 3 år. Bispedømmet har 18 slike gudstjenesteledere på sin liste.

Dette tiltaket er gjennomført og har vært helt nødvendig for å dekke opp behovet for prestatjenester i enkelte områder.

Målområde 2: Rekruttering

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer
Hovedmålet for bevilgningen til prestatjenesten er at alle menigheter i Den norske kirke skal være betjent av prest	Rekrutteringen til prestatjeneste skal styrkes	Antall ledige prestatstillinger i bispedømmet
		Tilgang på nye prester – avgang fra prestatjeneste (antall tilsatte prester – antall prester som har fratrudd før fylte 67 år, ekskl. overgang til/fra annen prestatstilling)

Veien til prestatjeneste (VTP)

VTP er et godt verktøy i rekruttering til prestatjenesten. Spesielt kontakten med "O1 studentene" er viktig. Dette er studenter i begynnelsen presteutdanningen. Den kontakten som er opprettes gjennom VTP gjør at vi kan utfordre og stimulere studentene til en fremtidig prestatjeneste.

Tilgang på søkere

Det er en utfordring at ca. 1/3 av prestene i bispedømmet er over 60 år, og at flere av disse ønsker redusert tjeneste eller å slutte før pensjonsalder. Ni prester sluttet i tjenesten grunnet alderspensjon eller AFP i 2013. Alderssammensetningen av prestene i bispedømmet, der 28% av prestene er over 60 år, tilsier at tallet på de som vil gå av på AFP eller alderspensjon vil holde seg høyt også de neste årene. Dette, sammen med at antall søkere pr. stilling er noe lavere enn tidligere (6.3 i 2013 mot 8 i 2012), viser noe av den rekrutteringsutfordringen vi står overfor i årene som kommer.

Tallet på kvinnelige søkere var 21,5 %. Dette tallet har vært ganske stabilt de siste årene. Vi registrerer ellers at stadig flere søkere har utenlandsk bakgrunn, hovedsakelig fra Danmark og Island.

Vi har i 2013 opplevd uro lokalt i forbindelse med et par tilsetninger. Man har ment at bispedømmerådet ikke har fulgt menighetsrådenes ønsker og uttalelser på en god nok måte. På bakgrunn av dette har vi sett et behov for at alle instanser i tilsetningsprosessen har god informasjon og kompetanse på personalreglement og prosedyre ved tilsetning av prest. Vi har forsøkt å forbedre den informasjon som gis til menighetsrådene om deres rolle, og innarbeider også rutiner for at prostene skal spille en mer aktiv rolle overfor disse ved å gi informasjon og

kunnskap om hele tilsetningsprosessen.

Rekrutteringsprosjekt

Presterekrutterings-prosjektet i Agder og Telemark bispedømme har fortsatt i 2013 etter samme linje som i 2012. Det betyr at ungdomsrådgiver Kjetil Viland, som ble tilsatt i 2013, og sokneprest og rådgiver Tom Martin Berntsen, er ansvarlige for prosjektet. De har besøkt utdanningsinstitusjonene med konseptet «Mesterlære» og ungdomsmiljø i bispedømmet med prosjektet «Prest i magen»

«Mesterlære» tilbyr studenter en mentor og ei uke praksis pr. semester hos en prest. Praksisuka er plassert i samarbeid med institusjonene. «Mesterlære» er et tilbud til studenter gjennom hele studiet. Målet er at de som studerer teologi skal velge presteyrket. Det er nå 6 teologistudenter som følger opplegget.

«Prest i magen» er den andre delen av presterekrutteringen. Det handler om å formidle informasjon om, og kall til prestatjeneste blant ungdom i bispedømmet. Det skjer på følgende måte:

Sokneprest Tom Martin Berntsen har kontakt med Bibelskolen i Grimstad. Skolen har vist seg å være en god "leverandør" av teologistudenter. Han har hatt 3 samlinger med elevene i løpet av året. Både ungdomsrådgiver Kjetil Viland og Tom Martin Berntsen har ellers rekrutteringsperspektivet med når de besøker ungdomskubber og andre ungdomsmiljø.

Prosjektet hadde rekrutteringsstand på Utdanningsmessa i Kristiansand i februar og hadde samtale med ca. 100 elever. Også i 2013 hadde bispedømmet stand på «Skjærgårds Music and Mission» på Risøya 3. – 8. juli. En god måte å få til en samtale rundt framtidig yrkesvalg på, er å la ungdommer få prøve prestekjole. 150 personer prøvde. Det gjør noe med den som ser seg selv i en prestekjole. I tillegg hadde vi en innretning der ungdommene kunne "Slå et slag for kirka": Slo en hardt nok ringte det i ei klokke 4 meter over bakken. Dette gjorde standen vår til en av de mest iørefallende og best besøkte.

Bispedømmet holder kontakt med de studentene på Ansgar teologiske høyskole som kan tenke seg et studieløp mot prestatjeneste i Den Norske Kirke. Prosjektet gir råd for å lage et studieløp som er konvertibelt med det som trengs av ytterligere studier mot en cand. theol.-grad.

I forbindelse med Kirkemøtet i Kristiansand i april var det et stort ungdomsmøte lørdagskvelden der tjeneste i kirken var på dagsorden.

Resultatområde 3.1 Introduksjon av nytilsatte

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer
Bispedømmerådene, biskopene og prostene skal ivareta god ledelse av prestene, sørge for at prestene har gode arbeidsvilkår og at tjenesten er tilpasset lokale forhold og utfordringer.	Nye prester skal få en omfattende og god innføring i prestedtjenesten.	Gjennomsnittlig antall dager med opplæring for nytilsatte prester.

Introduksjonsprogram for nytilsatte prester

For ca. 4 år siden utarbeidet vi nytt innføringsprogram for prester. Innføringsprogrammet har både tjenestested, prosti og bispedømmet som arena og skal være fullført i løpet av første halvår etter tilsetting. I gjennomsnitt regner vi med at det i denne perioden settes av 10 dager til konkrete innføringstiltak.

Dermed har innføring og opplæring av nytilsatte blitt mer systematisk. Samtidig ser vi at det hele tiden må være en god og løpende kontakt mellom personaladministrasjonen og prostene for at dette programmet skal fungere etter sin hensikt. Det introduksjonsprogrammet som er laget sentralt for nyutdannede prester, inneholder også mange elementer som er relevante for nytilsatte

prester generelt. Disse vil vi ta inn i vårt innføringsprogram.

Resultatområde 3.2 Kompetanseutvikling og veiledning

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer
Bispedømmerådene, biskopene og prostene skal ivareta god ledelse av prestene, sørge for at prestene har gode arbeidsvilkår og at tjenesten er tilpasset lokale forhold og utfordringer.	Prestene skal ta del i etter- og videreutdanning	Antall prester som har deltatt på etter- og videreutdanningskurs.
	Prestene skal ha regelmessig veiledning	Andel på prester som har fått veiledning

Tallet på studiedager pr. prest holder seg stabilt fra år til år. Det er i 2013 på 10,9. Men det er betraktelig høyere enn for 2009 da vi innførte ny kompetanseplan. Av etatsstatistikken framgår det at landsgjennomsnittet ligger på 8,7 studiedager pr. prest. I bispedømmet kan hver prest ta ut 28 dager til studier. Dette inkluderer også felles prostisamlinger, fagdager osv. Det er ingen som nærmer seg dette tallet. Vi vil derfor ta en ny vurdering på om dette tallet er for høyt. Samtidig ser vi store variasjoner fra prosti til prosti i uttak av studiedager. Vårt mål er at uttak av regelmessige dager til studie og fordypning skal være en del av en prests arbeidshverdag. Dette sett i lys av ordinasjonsforpliktelsene til prestene. Prostemodulen er her et godt verktøy. Likeledes arbeider vi for at hver prest i samarbeid med prosten skal ha utarbeidet en individuell kompetanseplan. I denne kompetanseplanen skal planer og mål for kirken sentralt, for bispedømmet

Tabellen nedenfor viser antall studiedager pr. prest pr. prosti de siste årene.

Studiedager pr. prest pr. prosti	2010	2011	2012	2013
Domprostiet	4	10	8,5	7
Mandal	6	7	4	14,3
Lister	5	7	8,5	6,8
Otredal	32	6	8	5,3
Vest-Nedenes	10	11	13,5	15,4
Arendal	9	14	13	6,8
Aust-Nedenes	21	8	11,5	5,1
Bamble	10	18	12	18,6
Skien	12	10	12,5	14,6
Aust-Telemark	12	7	11,5	15,6
Vest-Telemark	10	19	10	7,7
Agder og Telemark bispedømme	10,8	10,5	10,7	10,9

og for den lokale kirke reflekteres.

Den omleggingen som har skjedd i hele kirken i forbindelse med presters videre- og etterutdanning, med vektlegging på at dette er arbeidsgivers ansvar og

styringsverktøy, passer godt inn i den tenkingen vi ønsker skal prege videre- og etterutdanningen i bispedømmet. Vi ønsker at den kompetanseutvikling som skjer skal bidra til å fremme virksomhetens mål. Da vil også prestens

kompetanse bli brukt. Her er prestene sentrale. Både ved å stimulere og tilrettelegge for prestene, men også ved å hjelpe til med å peke på fastsatte mål og planer som krever økt kompetanse.

De siste årene har vi sammen med en utdanningsinstitusjon arrangert poeng-givende kurs i både ny gudstjenesteordning og tverrfaglig trosopplæring for prestene. Det siste året har vi arbeidet med et kurs i reformatisk teologi. Vi har registret at nesten all kompetanse-utvikling blant prester har vært innen praktisk teologi og spiritualitet. Ikke minst foran et reformasjonsjubileum (2017) er dette en anledning til å nå fokusere på etterutdanning innen en av de klassiske teologiske disipliner. Vi har hatt dette kursopplegget ute på offentlig anbud og har valgt Misjonshøgskolen som samarbeidspartner. Kurset vil være obligatorisk for prestene og gi 10 studiepoeng. Agder og Telemark bispedømme har vært i forkant og bidratt til utviklingen av nye etterutdanningskurs og således måttet bidra økonomisk til finansieringen av disse nye kursene. I framtida må det etableres ordninger som kan dekke slike utviklingskostnader på annen måte

I kompetanseplanen vår har vi valgt å legge mye av avgjørelsesmyndigheten for studiearbeid ut i prostiene. Vi bruker tjenesteordningene aktivt for å skaffe vikar til studiepermisjoner. Svært få midler blir brukt til vikarer for å dekke opp for studiepermisjoner. Dette fører til at mange tar ut studiedager og har ulike korte studieopplegg, men svært få kan ta lengre og mer omfattende opplegg. Totalt deltok 61 prester på ulike etter- og videreutdanningskurs i 2013. Dette er en økning fra 2012 da 45 deltok. Denne omleggingen, sammen med de kursene som er utviklet i samarbeid med utdanningsinstitusjonene, har bidratt til at etterutdanningen har blitt spisset inn mot aktuelle jobbrelevante tema, samtidig som en høyere andel av prestene nå deltar i studieopplegg.

De to siste gangene vi har arrangert fagdager for prester, har vi stort sett bare benyttet oss av egne krefter. Prestene har vært utfordret til å presentere egne studieopplegg for kollegaene. Dette har vært gjort for å synliggjøre og bruke noe av den kompetansen som finnes i presteskapet. Vi har fått gode tilbakemeldinger

på dette opplegget.

Omtale av arbeidet med ABV

Det arbeides jevnt og målrettet med utviklingen av arbeidsveiledning (ABV) i bispedømmet. Resultatmålet, at «prestene skal ha regelmessig veiledning» er viktig for planlegging og gjennomføring av ABV.

Utviklingen ser slik ut:

Antall prester som deltar i ABV:				
2009	2010	2011	2012	2013
62	48	39	49	66

2013: 66 = 49 % deltakelse

I tillegg har 8 prester mottatt individuell veiledning. Tar vi med disse, blir antall og andel av prester i 2013: 74 (55 % deltakelse). Antall etablerte ABV-grupper i 2013 var 16.

Agder og Telemark har generelt få nytilsettinger av nyutdannede. Derfor vil det nye innføringsprogrammet for nyutdannede med obligatorisk veiledning ikke gi store utslag i deltagertallet på ABV.

Det er to store utfordringer vi møter når vi arbeider for å oppnå vårt resultatmål. Det ene er den økonomiske utfordringen. Det koster penger å drive veiledning.

De siste gangene vi har arrangert fagdager for prester, har vi stort sett bare benyttet oss av egne krefter. Her er det Ivelandspresten Ivar Skippervold som leder et seminar under prestesamlingen på Rica dyreparken hotell i april. (Foto: G. Myre)

Den andre utfordringen er å motivere prestene til å delta i ABV. Mange prester gir uttrykk for at arbeidsdagene er lange fra før, og at det blir vanskelig å presse inn enda flere poster i kalenderen.

Veiledning for fellesrådstilsatte

Antall fellesrådstilsatte : (utenom kirkeverger) som deltok på ABV i 2013, var 8. Deltakelse fra fellesrådstilsatte er synkende. Det virker som om fellesrådenes anstrengte økonomi begrenser deltakelsen.

Det er etablert 3 ABV-grupper for kirkeverger med til sammen 19 deltakere.

Det var en markant nedgang i antall prester som mottok ABV i 2011. Deretter har deltakelsen steget jevnt fram til og med 2013. Årsaken til dette er overgangen til kontinuerlige, åpne grupper. Rent praktisk betyr dette at ABV-gruppene går hele tiden, noen deltakere går ut og nye kommer til. Tidligere ble grupper avsluttet, og nye grupper måtte bygges opp. Da falt også deltakertallet.

Målområde 4: Ledelse av prestetjenesten

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer
Styrke prestens rolle som leder av prestetjenesten	Styrke og bevisstgjøre prostene som ledere	Ingen utover gjennomført tiltak

Introduksjon av nye proster

Det siste året har bispedømmet fått 4 nye proster. Det har gitt oss anledning til å prøve ut et eget introduksjonsprogram for proster. Vi har her vektlagt prestens ulike roller som leder. Det er gitt positive tilbakemeldinger fra de nytilsatte på dette.

De nye prostene deltok på departementets samling for nye proster 3. september. Regionalt gjennomfører vi bispedømmets eget innføringsprogram for nye proster som blant annet medfører at den nye prosten får en naboprost som mentor. I tillegg har vi en dagssamling for nye proster i forkant av et prostemøte. Programmet for dagen er:

- *Innføring i systemer og rutiner gjeldende reise-, vikar- og beredskapsregninger samt refusjonsbilag og prostemodulen.*
- *Oppfølging av sykemeldte*
- *Prostens rolle i tilsettingsprosedyrer*
- *Bispedømmets kompetanseplan og prestens rolle*
- *Presentasjon av rådgiverne på Kirkefagsavdelingen*
- *Gjennomgang av bispedømmets virksomhetsplan*

Prostemøtene som lederutvikling

Med ny biskop skjer det også noe med prostemøtene. Biskop Stein Reinertsen har et uttalt mål om at prostekollegiet skal være en tydelig ledergruppe i bispedømmet. Målet er at prostemøtene blir mindre informasjonsmøter fra biskop til prost og mer en strategisk, åndelig og praktisk ledergruppe.

I Agder og Telemark bispedømme er det 5 prostemøter pr. år som går over to dager, pluss den såkalte prosteuka hvor prostesekretærene er med ett døgn. Prostemøtene er lagt opp slik at prostene og bispedømmerådet har et fellesmøte,

og det samme har prostene med kirkevergene i bispedømmet. Viktige tema som er tatt opp i prostesammenheng dette året er:

- *Krise- og Katastrofeberedskap. LRS-prestene i bispedømmet har drillet både prestene og prostene sammen med kirkevergene i praktiske og teoretiske ordninger og rutiner. Fra bispekontorets side er det diakonirådgiver som følger opp dette arbeidet.*
- *Statistikk som lederverktøy. I bispedømmekontorets årssamtale med prostene går en nøye gjennom årsstatistikken for den enkelte menighet. I møtet med kirkevergene hadde vi en sesjon med følgende overskrift: «Menighetsbygging – for å bevare og utvikle en folkekirke! Strategisk tenkning om å bygge menighet. Hva forteller statistikken oss?»*
- *Prosteuka fulgte opp med seminaret «Glipper det i folkekirken?» hvor sokneprest Asbjørn Salthe presenterte sin undersøkelse om oppslutning om dåp og konfirmasjon i tre menigheter i Dnk. Prosteuka hadde ellers besøk av redaktør Hans Erik Matre med temaet «Om å være leder / kirke i det offentlige rom».*

Det arbeides målrettet og kontinuerlig for å bevisstgjøre prostene i deres lederrolle.

De fire nye postene som ble tilsatt i bispedømmet i 2013, Steinar Floberg (Vest-Nedenes), Gunnar Ellingsen (Otredeal), Kolbjørn Gunnarson (Arendal), Per Ragnar Haraldstad (Mandal)

Målområde 5: Arbeidsvilkår for prestene

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer
Bedre planlagt arbeid og fritid	Alle prester skal ha arbeidsplaner, og skal rapportere avvik fra disse	Gjennomsnittlig antall fridager som ikke er tatt ut

Andelen avholdte medarbeidersamtaler er i år 92 %. Der medarbeidersamtaler ikke er avholdt, skyldes det i all hovedsak vakanse og sykdom. Selv om vi ikke har en fast mal for innholdet av medarbeidersamtalen som prestene har med prestene, så er innholdet av denne samtalen noe vi samarbeider om. Blant annet er økt fokus på innholdet i medarbeidersamtalen et av våre tiltak i vår handlingsplan som IA-bedrift.

Medarbeidersamtaler

	Medarbeidersamtaler %		
	2011	2012	2013
Prosti			
Domprostiet	100 %	83 %	90 %
Mandal	25 %	100 %	100 %
Lister	100 %	82 %	100 %
Otredal	86 %	100 %	75 %
Vest-Nedenes	100 %	100 %	100 %
Arendal	85 %	100 %	100 %
Aust-Nedenes	100 %	75 %	89 %
Bamble	100 %	100 %	100 %
Skien	93 %	56 %	79 %
Aust-Telemark	100 %	100 %	100 %
Vest-Telemark	89 %	88 %	100 %
Agder og Telemark bispedømme	91,30 %	85 %	92 %

Vi har hatt en god utvikling i sykefraværsprosenten. Fraværet i 2013 er den laveste på 10 år. Vi opplever at prestene i større og større grad legger til rette for gode vikarløsninger, hindrer for stor arbeidsbelastning og legger til rette for forebyggende tiltak. Dette tror vi til en viss grad kan avleses i sykefraværstatisikken. En god styring av prestatjenesten lokalt er det viktigste tiltaket for å forhindre arbeidsrelaterte sykemeldinger og forebygge sykemelding. Vi ønsker også at prestene skal bli bedre til å benytte seg av egenmeldinger ved sykdom. Vi tror dette kan forebygge langtidssykemeldinger. I ett prosti, i Aust-Telemark, mener man å ha sett at aktiv bruk av egenmeldinger er en av grunnene til at sykefraværstallene er gått ned.

Vi drar også gode vekslere på samarbeidet med NAVs arbeidslivssenter og kontaktpersonene der. Som IA-bedrift arbeider vi aktivt sammen med dem om både handlingsplaner og ulike tilretteleggingstiltak for prestene. Vi prøver også å få til regelmessige møter med prestene og

Sykefraværsprosent

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
4,40 %	4,51 %	3,72 %	4,02 %	4,90 %	4,20 %	6,20 %	5,70 %	3,35 %

kontaktpersonene i hvert fylke.

Fridager ikke tatt ut pr. 01.12. 2013

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
637	268	542	Data mangler	363	481	503	702

I 2013 hadde vi et høyere antall enn tidligere år av fridager som ikke er tatt ut. Vi tror dette kan ha noe sammenheng med innføringen av prostemodulen. Den har ført til at flere prester er mer bevisst på å planlegge sine fridager for et semester enn tidligere. Dessuten blir det nå klarere synliggjort når fridagene ikke blir tatt ut. Samtidig er det et mål at arbeidsplaner og arbeidsmengde skal legges slik til rette at man får tatt ut sine rettmessige fridager. Dette vil vi arbeide mer med i de kommende årene.

Gjennomførte tiltak i livsfaseprosjektet i Skien prosti

Siden 2011 har vi kjørt et livsfaseprosjekt i Skien. Dette skulle vare i 3 år, men er forlenget med 1 år og vil avsluttes høsten 2014. I løpet av våren 2014 vil vi foreta en spørreundersøkelse og evaluering blant prestene. Mot slutten av året vil vi foreta en endelig evaluering av prosjektet. De fleste tiltakene, både de ca. 25 individuelle tilretteleggingstiltakene, og de tiltakene som har omfattet alle prestene, har vært gjennomført med lite eller ingen

bruk av ekstra midler. De har vært tilrettelagt ved bruk av tjenesteordninger og tjenesteutveksling.

Skien er et byprosti med små geografiske avstander. Det er enklere å få til tjenesteutveksling her enn i et prosti med store avstander. Likevel tror vi mange av tiltakene i Skien vil ha stor overføringsverdi til bispedømmets prostier. Dette vil vi arbeide med i tiden som kommer.

Saker behandlet i RAMU

I RAMU (Regionalt arbeidsmiljøutvalg) sin årlige arbeidsplassundersøkelse ble det avdekket at 7 prestere har opplevd

mobbing på arbeidsplassen. Dette tallet, samt de funn som er gjort i den nasjonale undersøkelsen som er utført av Arbeidsforskningsinstituttet om arbeidsforhold og mobbing i kirken, gjør at vi må se på tiltak for å forebygge at dette skjer og gi støtte til de som opplever seg mobbet. Helt konkret følger verneombudstjenesten sammen med arbeidsgiver opp de personene som opplever seg mobbet. Vi vil ha stort fokus på dette i tiden som kommer, både i vårt samarbeid med fellesrådslinjen og internt i vår virksomhet. Prostene vil gis spesiell kompetanse omkring denne problematikken.

I arbeidsplassundersøkelsen fikk området som handlet om gode arbeidsplaner og arbeidsbeskrivelser lavest score. RAMU har påpekt dette og ber om en gjennomgang på dette feltet. Dette vil arbeidet med også i 2014.

Målområde 6: Likestilling.

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer:
Økt kvinneandel	Fortsatt økning i antall kvinnelige prestere i faste stillinger i bispedømmet	Andel kvinner i faste prestestillinger
	Økning i kvinneandelen i lederstillinger	Andel kvinner i faste lederstillinger (prostestillinger)

Tabell for kjønnsfordeling og gjennomsnittslønn i presteskaper i 2013

	Totalt		Lederstillinger		Øvrige stillinger	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Kjønnsfordeling - alle ansatte (%)	21	79	27,3	72,7	20,5	79,5
Kjønnsfordeling - heltidsansatte (%)	18,9	81,1	27,3	72,7	18	82
Kjønnsfordeling - deltidsansatte (%)	37,5	62,5	0	0	37,5	62,5
Gjennomsnittslønn (i 1000 kr)	492	501	613	616	479	492

Tabell over kvinneandel i prestestillinger

	Andel kvinner i faste prestestillinger		
	2011	2012	2013
Domprostiet	20,50 %	20,00 %	20,00 %
Mandal	16,50 %	16,50 %	20,00 %
Lister	25,00 %	25,00 %	25,00 %
Otredal	14,20 %	0 %	0 %
Vest-Nedenes	30,20 %	30,00 %	36,00 %
Arendal	24,00 %	23,10 %	15,40 %
Aust-Nedenes	25,30 %	25,00 %	12,50 %
Bamble	20,50 %	22,20 %	22,20 %
Skien	21,40 %	20,00 %	20,80 %
Aust-Telemark	33,30 %	33,30 %	38,50 %
Vest-Telemark	11,90 %	0 %	0 %
Agder og Telemark bispedømme	22,50 %	21,20 %	21,20 %

Frem til 2011 hadde vi i flere år hatt en god vekst i antall kvinnelige prestere. I 2012 opplevde vi en svak nedgang. Tallet for 2013 er likt tallet for 2012. Når det gjelder tallet for kvinnelige søkere til stillinger, har det vært ganske stabilt de siste årene¹.

Vi har som mål å få en bedre kjønnsbalanse i presteskaper og ser med uro på at antallet kvinnelige ansatte ikke øker. I alle våre stillingsutlysninger oppfordrer vi kvinner til å søke. Dessuten har bispedømmerådet bestemt at alle kvalifiserte kvinnelige søkere til stillinger skal kalles inn til intervju.

I 2013 arrangerte vi et eget seminar for kvinnelige ansatte og kvinnelige studenter. Hensikten var blant annet å sette

¹ Jfr. omtale under målområde 2: Rekruttering.

fokus på hvordan vi kan rekruttere flere kvinner til Agder og Telemark, samt se på om det er spesielle forhold ved bispedømmet som gjør at ikke flere kvinner søker seg hit.

En av våre tre kvinnelige proster sluttet i 2013. 4 nye prostestillinger var utlyst. Til disse 4 stillingene kom det kun én kvinnelig søker. I 2013 ble flere kvinnelige prester i bispedømmet tilbudt kurs i ledelse som de skal gjennomføre i årene som kommer.

Tabell med kjønnsfordeling og gjennomsnittslønn for bispedømmekontoret 2013

	Totalt		Lederstillinger		Øvrige stillinge	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Kjønnsfordeling - alle ansatte (%)	21	79	0	100	28,6	71,4
Kjønnsfordeling - heltidsansatte (%)	18,8	81,2	0	100	27,3	72,7
Kjønnsfordeling - deltidsansatte (%)	33	67	0	0	33	67
Gjennomsnittslønn (i 1000 kr)	437	531	0	643	437	476

Prestevigsel i Landvik kirke. Stein Reinertsen, Marit Berling og bibelskolelærer Kristin Leite. (Foto: E. Jakobsen)

Også på bispedømmekontoret er kvinneandelen lav. 21 prosent av alle ansatte på bispedømmekontoret er kvinner. Det som trekker særlig ned i forhold til kvinneandel, er at samtlige lederstillinger på kontoret innehas av menn.

I gjennomsnitt ligger lønnen for kvinner under mennenes både i presteskaper og på bispedømmekontoret. Ved gjennomgang av de ulike stillinger er det imidlertid ikke noe som tyder på at kvinner i tilsvarende stillinger som menn og med samme ansiennitet, ligger lavere enn menn. En årsak til lønnsforskjellen mellom kvinner og menn er at gjennomsnittsalderen er lavere for kvinnelige medarbeidere enn for mannlige medarbeidere. Dette gjelder både i presteskaper og på bispedømmekontoret.

3. Det kirkefaglige området

Biskop Stein Reinertsen foretter nattverd i Mandal kirke. (Foto: Ø. Ramstad)

Hovedmål:

«Hovedmålet med bevilgningen til den norske kirke er å legge forholdene til rette for at Den norske kirke skal kunne opprettholdes og føres videre som folkekirke. Folkekirken kjennetegnes ved at den er nærværende i alle landets lokalsamfunn at de samler bred deltakelse og oppslutning og at den er relevant for kirkens medlemmer gjennom livet»

Utvikling i kirkestatistikken i Agder og Telemark bispedømme

Tall fra kirkestatistikken	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Medlemmer i Den norske kirke	347 474	347 094	344 526	343 557	342 617	341768
Innmeldte	141	259	201	235	169	145
Utmeldte	846	1 103	722	714	722	609
Dåpshandlinger	3 899	3 884	3 845	3 707	3 712	3411
Vigsler	1 195	1 157	1 295	992	1074	939
Begravelser	3 907	3 865	3 703	3 825	3 812	3630
Konfirmerte (deltatt i forbønnshandling)	3 975	4 029	3 847	4 050	3 917	3699
Gudstjenester, søn- og helligdager	5896	5829	5792	5694	5 589	5582
Delt. gudstjenester søn- og helligdager	613 984	583 764	595 486	611 066	593 228	584422
Gjennomsnitt gudstjenestedeltaking	104	100	103	107	106	105
Gudstjenester med nattverd	2 890	2 934	2 828	2 884	2 898	3052
Nattverdsdeltagere	144 011	148 476	146 395	157 726	166 304	171200
Gjennomsnittlig nattverdbesøk	50	51	52	55	57	56
Antall sokn	141	141	140	138	135	135

Utvikling i befolkning og medlemstall i Agder og Telemark bispedømme

	2010	2011	2012	2013
Folketall	451 641	455 842	460 027	462 757
Medlemmer Dnk	344 526	343 557	342 617	341 768
Medlemsprosent	76,28%	75,37%	74,48%	73,85%

Medlemstallet i Den norske kirke i Agder og Telemark bispedømme har falt med om lag 900 pr. år siden 2010. Nedgangen er stabil fra år til år og skyldes blant annet misforholdet mellom antall døpte og døde og differansen mellom innmeldte

og utmeldte. Sistnevnte holder seg på et nivå på ca. -500 pr år. Befolkningen i bispedømmet var ved utgangen av 2010 ca. 451 000, mens den ved utgangen av 2013 er vel 462 000. Medlemsprosenten i 2010 var 76,3, mens den ved utgangen

av 2013 er 73,9. Selv om medlemstallet bare har en liten nedgang viser altså medlemsprosenten en mer betydelig nedgang. Vi klarer ikke å fange opp netto tilflytting og befolkningsvekst i bispedømmet. Den lave medlemsprosenten må også sees i sammenheng med oppslutningen om andre trossamfunn i vårt bispedømme. Spesielt melder prostene i Skien og domprostene i Kristiansand om at man i enkelte menigheter opplever en forholdsvis stor overgang til andre kristne kirkesamfunn.

Den Norske Kirke har ikke noe A- og B-medlemskap. Alle er like mye medlemmer. Det er vårt uttalte mål og visjon. Samtidig har Dnk en utfordring ved både å skulle være en folkekirke som favner alle, og samtidig ta vare på den delen av medlemsmassen som ønsker å gå regelmessig i kirken og delta aktivt i de sosiale og trosstyrkende tilbudene der.

Vi har ikke gode begreper når det gjelder forholdet mellom disse størrelsene. Noen snakker om folkekirkemenigheten, noen om kasualiamenigheten, noen om trosmenigheten, noen om kjernemenigheten, alt etter hvor aktivt de deltar i gudstjenester og andre aktiviteter. I det siste er «prosjektmenighet» dukket opp som et begrep i møte med trosopplæringen. Vi tror at for enkelte medlemmer dekker ikke Dnk behovet for fellesskap. Dette i tillegg til uro overfor hvilke valg Dnk gjør i enkelte etiske spørsmål, for eksempel homofilis spørsmålet, gjør nok at overgangen til andre kirkesamfunn skjer oftere enn tidligere i områder hvor frikirkemenigheter har et godt tilbud. En annen utfordring er de som melder seg ut av kirken og blir stående helt uten kirketilhørighet, og kanskje også fjerner seg fra troen. Dessuten er det et spørsmål om ikke lojalitet er et begrep som har endret betydning. Vi kan for eksempel spørre oss om forståelsen og viktigheten av dåp i vår lutherske tradisjon har svekket sin betydning på bekostning av opplevelsen av fellesskap.

Alle disse spørsmålene er det behov for å finne mer ut av for å forstå endringene i oppslutningen om Dnk og finne fram til tiltak som kan møte utfordringene.

Folketall, medlemstall og medlemsprosent pr prosti

	Folketall	Medlemstall	Medlemsprosent
Domprostiet	85618	57463	67,1
Mandal	42370	32248	76,1
Lister	35985	27898	77,5
Otredal	22200	16103	72,5
Vest-Nedenes	36831	27326	74,2
Arendal	49201	36595	74,4
Aust-Nedenes	19219	14348	74,7
Bamble	28971	22602	78,0
Skien	91246	66481	72,9
Aust-Telemark	36950	29257	79,2
Vest-Telemark	14166	11447	80,8
Agder og Telemark bispedømme	462757	341768	73,9

Det er betydelige variasjoner i medlemsprosenten prostiene imellom, fra vel 67 % i Domprostiet til vel 80% i Vest-Telemark. Tallene gjenspeiler både det fenomenet at oppslutningen om Den norske kirke er lavere i de store byene enn på landsbygda, og at det er lavere medlemsprosent i de områdene av bispedømmet hvor frikirkene står sterkt. (Kristiansand, Vennesla og Skien). Vi kan også sammenlikne med utviklingen i Oslo de siste årene. I 2007 var

medlemsandelen i Oslo 71 prosent, altså på omtrent det samme nivået som den nå er i Agder og Telemark. Ved utgangen av 2012 var andelen i Oslo på kun 58,6 prosent. Det blir spennende å se om vi kan få en like dramatisk nedgang i Agder og Telemark bispedømme de neste sju årene. Uansett bør utviklingen i Oslo være en vekker. Det er særlig byprostiene Kristiansand og Skien (inkludert Porsgrunn) som kan sammenliknes med Oslo her.

Dåp

Døpte sett i forhold til medlemmer og barn under ett år				
	2010	2011	2012	2013
Dåpshandlinger	3 845	3 707	3 712	3 411
Antall medlemmer og tilhørende, 0 år	4 194	4 076	3 971	3 762
Folkemengde, 0 år	5 327	5 359	5 266	5 274
Andel døpte av medlemmer og tilhørende, 0 år	91,7	90,9	93,5	90,7
Andel døpte av folketall, 0 år	72,2	69,2	70,5	64,7

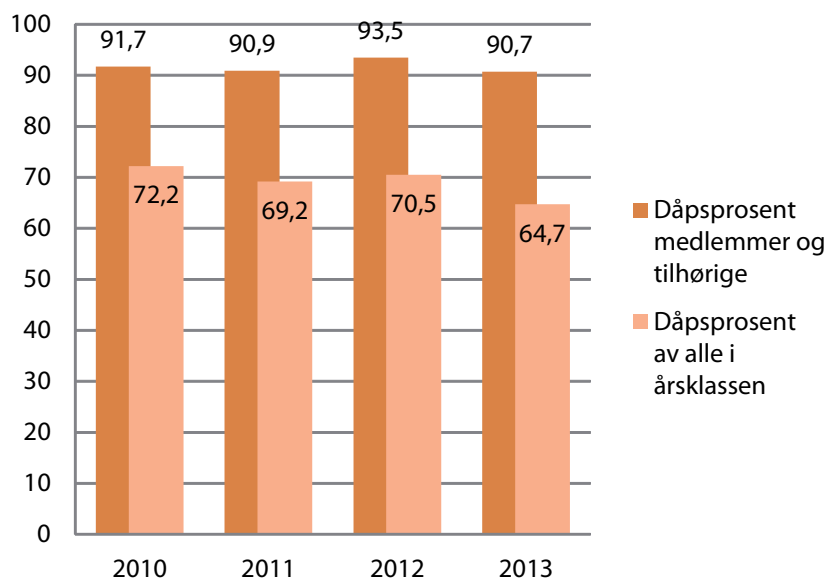
Antall dåpshandlinger er redusert med nærmere 9 prosent fra 2012 til 2013. Det er ingen tilsvarende reduksjon i antall fødte i denne perioden. Andelen døpte barn under ett år i hele befolkningen, reduseres derfor fra 70,5 % til 64,7%. Dette er en bekymringsfull utvikling med tanke på målet om å være folkekirke. Men med tanke på en fri folkekirke i et livsnyåpent

samfunn er det positivt at 90,7 % av barna til medlemmer og tilhørende fremdeles blir døpt. Dette har vært en stabil andel de siste fire årene.

Fra Landvik kirke (Foto: Grimstad Adressetidende)

Døpte medlemmer og folketall

Dåpstall pr prosti

	Døpte	Medl./ tilhørige 0 år	Dåps-prosent
	2013	2013	2013
Domprostiet	591	731	80,8
Mandal	370	394	93,9
Lister	331	309	107,1
Otredal	188	203	92,6
Vest-Nedenes	322	320	100,6
Arendal	353	421	83,8
Aust-Nedenes	149	141	105,7
Bamble	208	207	100,5
Skien	501	641	78,2
Aust-Telemark	265	280	94,6
Vest-Telemark	133	112	118,8
Agder og Telemark bispedømme	3411	3759	90,7

Dåpstallene fordelt på prostier viser at andelen døpte av medlemmer/tilhørige ligger over 100 prosent i fire prostier, mens den er nede på om lag 80 % i de største byene.

Vi ser av statistikken at mange av disse prostiene har en medlemsprosent for Dnk over gjennomsnittet. Vi spør: Gjør tradisjonen og tilhørigheten til kirken og bygda at mange drar til sin barndoms kirke for å døpe sitt barn?

Tallene i tabellen over viser ingen sammenheng mellom prostier som har fått trosopplæringsmidler og dåpsprosenten

i de samme prostiene.

Også på dette området er det behov for å gjøre en større undersøkelse om årsaker til endring i oppslutningen om dåp i Dnk.

Døpefont i Iveland kirke. (Foto. G.Myre)

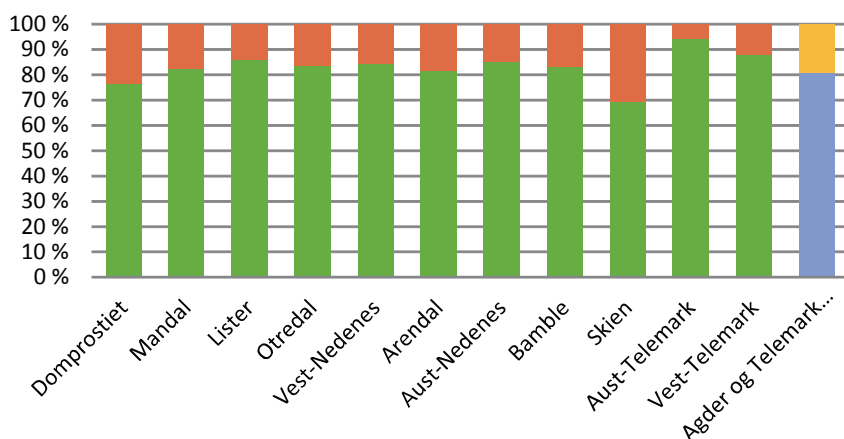
Konfirmasjon

Andel konfirmerte av folketall og medlemmer/tilhørige.

	2010	2011	2012	2013
Konfirmerte (deltatt i forbønnshandlingen)	3 959	4 105	3 917	3 699
Folkemengde 15 år	6206	6228	6423	6219
Medlemmer og tilhørige	4660	4841	4631	4574
Konfirmerte av medlemmer og tilhørige	85,0	84,8	84,6	80,9
Konfirmerte av folketall	63,8	65,9	61,0	59,5

Andel konfirmerte i % av medlemmer og tilhørige

Konfirmerte, medlemmer/tilhørige og konfirmantandel pr. prosti

	Konfirmanter	Medl./ tilhørige	15 år	Konfirmant-andel
	2013	2013	2013	2013
Domprostiet	534	699	76,4	
Mandal	401	487	82,3	
Lister	335	390	85,9	
Otredal	227	272	83,5	
Vest-Nedenes	332	394	84,3	
Arendal	399	489	81,6	
Aust-Nedenes	167	196	85,2	
Bamble	249	299	83,3	
Skien	575	828	69,4	
Aust-Telemark	334	354	94,4	
Vest-Telemark	146	166	88,0	
Agder og Telemark bispedømme	3699	4574	80,9	

Konfirmerte i prosent av antall personer på 15 år, er nå under 60%. Også på dette området ser vi en negativ utvikling. Det mest foruroligende er likevel nedgangen i andelen konfirmerte i % av medlemmer og tilhørige. Noen proster melder om at mange ungdommer særlig i deler av Skien og Kristiansand følger konfirmantundervisning, og blir konfirmert i andre kristne trossamfunn. Andelen ungdom som ikke deltar i konfirmantundervisning i tros- eller livssynsamfunn, er ikke kjent.

I følge årsstatistikken for trosopplæringsreformen er det bare Oslo som har lavere konfirmantprosent enn Agder og Telemark. For å finne en forklaring på dette må man i hovedsak vise til de mange frimenightene som har satset friskt på ungdomsarbeid de siste årene. De tilbyr gode konfirmasjonsopplegg som utkonkurrerer konfirmasjonen i folkekirken. I tillegg er human-etisk forbund svært aktive mange steder på Sørlandet og tilbyr gode konfirmasjonstilbud. En

tredje forklaring kan være at det har vært satset svært mye på nye trosopplæringstiltak i Agder og Telemark de siste årene. Vi ligger på topp på landsbasis i gjennomførte trosopplæringstimer særlig rettet mot de yngste. Mange steder har nok denne fornyelsen gått ut over satsningen på konfirmasjon. Det har blitt mindre tid til å revidere og fornye konfirmasjonsoppleggene.

Målområde 7: Gudstjenestelivet

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer
Kirkens gudstjenesteliv skal fornyes slik at det gir rom for større fleksibilitet og valgfrihet i menighetene, mer involvering fra flere deltakere og sterkere stedlig forankring.	Øke gudstjenestedeltagelsen	Gjennomsnittlig deltakelse pr. gudstjeneste
		Gjennomsnittlig deltakelse pr. gudstjeneste på søn- og helligdager.
	Alle menigheter har fått godkjent lokal ordning	Antall lokale ordninger godkjent av biskopen

Hovedtendensen viser en totalt sett, relativt stabil gudstjenestedeltagelse i Agder og Telemark bispedømme de siste årene. Etter en markert økning i gudstjenestebesøket i 2011, er tallene for 2012 og 2013 tilbake på nivået i 2009-2010. Det er imidlertid betydelige forskjeller i gudstjenestebesøket fra sted til sted. Aust-Nedenes, Aust-Telemark og Bamble prostier har for eksempel en stor økning i gudstjenestebesøket, mens Otredal, Lister og Mandal prostier viser nedgang.

Det er en utfordring at antallet deltakere ved gudstjenestene ikke øker i takt med innføring av trosopplæringsreformen, selv om vi ser at gudstjenester knyttet til trosopplæringsreformen, har godt besøk. Dette tyder på at antallet faste gudstjenestedeltakere minker. Dette er en av kirkens store utfordringer i framtiden. Hva vil skje dersom vi ikke har en gudstjenestefeirende menighet å invitere til? Hvis ingen synger, hva da med å komme som ukjent til gudstjenesten?

Det er også en utfordring at noen av dem som har gått fast til gudstjeneste, nå gir uttrykk for at de kjenner seg fremmedgjorte med nye musikalske uttrykk som følge av gudstjenestereformen. Blant annet nevner prosten i Vest-Nedenes at ny liturgi skaper usikkerhet. Prosten i Mandal nevner at alle sokneprestene melder om vanskeligheter med å knytte ungdom til gudstjenesten. Dette er et paradoks når en tenker at hele reformen har sitt utspring i ungdommens ønske om å gjøre gudstjenesten mer tilgjengelig.

Brukerundersøkelse

Med utgangspunkt i målområde 7, gudstjenestelivet, ble det i virksomhetsplanen 2013 bestemt at man skulle gjennomføre en brukerundersøkelse knyttet til gudstjenestedeltakelsen og spørre om hvorfor, eller hvorfor ikke medlemmer av Den norske kirke deltar i gudstjenesten.

Undersøkelsen i forhold til dåp og konfirmasjon ble utsatt til 2014 på grunn av stort arbeidspress i kirkelivavdelingen.

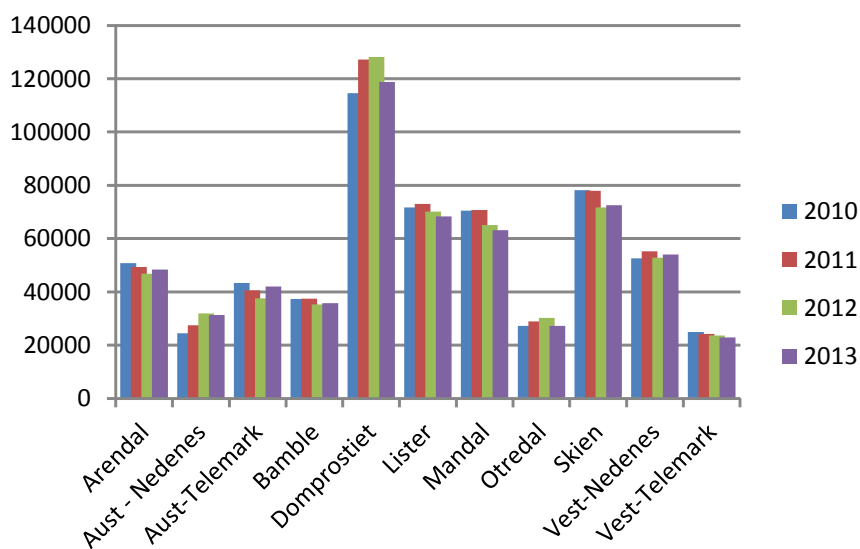
Hensikten er å få en oversikt over grunnene til at folk går/ikke går i kirken, og dermed et grunnlag for tiltak som kan få opp deltakelsen. En tverrfaglig gruppe på bispedømmekontoret mente det var viktig å ha en type forundersøkelse først.

Gruppen utarbeidet en enkel spørreundersøkelse basert på to spørsmål: «Hva gjør at du går på gudstjeneste?» og «Hva er til hinder for at du går på gudstjeneste?». Begge spørsmålene hadde ulike svaralternativer og et åpent svaralternativ med mulighet for kommentar.

Det var 15 menigheter som ble forespurt om å delta i brukerundersøkelsen, fordelt på de tre fylkene utfra størrelse,

Gudstjenstedeltakelse, prostivis

	2010	2011	2012	2013
Arendal	50798	49278	46858	48393
Aust - Nedenes	24462	27456	31950	31371
Aust-Telemark	43365	40609	37598	42055
Bamble	37339	37413	35251	35753
Domprostiet	114577	127168	128110	118781
Lister	71660	72962	70075	68320
Mandal	70443	70739	65127	63138
Otredal	27219	28957	30181	27257
Skien	78121	77901	71666	72494
Vest-Nedenes	52555	55204	52792	54016
Vest-Telemark	24947	24260	23620	22844

Fullsatt kirke i Øvrebo når julen synges inn (Foto: G. Myre)

geografiske og sosiologiske forhold. Spørreskjema er delt ut etter tre gudstjenester av litt ulik karakter: vanlig høymesse, høymesse med dåp og familiegudstjeneste. Vi har latt menighetene stå litt fritt i forhold til når de selv finner det hensiktsmessig å dele dem ut.

Undersøkelsen ble sendt ut sent på høsten 2013. Det ble satt en frist til å returnere svarene innen mars 2014. Svarene vil bli systematisert og sendt til den enkelte menighet. Videre vil den samlede besvarelsen være utgangspunkt for gjennomføring av en større undersøkelse om samme tema.

Bakgrunnen for at en slik undersøkelse er viktig å gjennomføre nå, er blant annet de endringene som gudstjenestereformen har medført. Vi ønsker for eksempel å finne ut om ny liturgi fører til en fremmedgjøring i forhold til gudstjenesten. Videre har vi sett en stagnasjon eller en liten nedgang i antall gudstjenestedeltakere de siste årene i vårt bispedømme.

Gjennomføring av gudstjenestereformen

Gudstjenestereformen har medført et omfattende arbeid for kirkelivsavdelingen. Fristen for innsending av lokale grunnordninger for gudstjeneste ble opprinnelig satt til 1. oktober 2012. Meningen var at menighetene skulle ta i bruk godkjente ordninger til advent 2012. Siden kun et mindretall av menighetene leverte søknad innen fristen, var det ikke mulig å få dette til. En betydelig mengde søknader om godkjenning av

grunnordning har derfor måttet bli behandlet i 2013, og fremdeles gjenstod det noe ved årets slutt. Bispeskiftet i januar 2013 har også bidratt til å forsinke godkjenningsprosessen noe.

Tabellen nedenfor viser tallet på godkjente ordninger innen utgangen av 2013. Ved årsskiftet var det endelig godkjent grunnordning for gudstjenester i vel 80 prosent av menighetene.

Godkjenning av grunnordning for gudstjenester pr. 31. des. 2013

	Godkjenninger
Antall sokn i bispedømmet	135
Endelig godkjent	110
Ikke kommet inn for godkjenning	13
Utsettelse/ikke endelig godkjent	12

Ser vi nærmere på menighetene, er det i Lister prosti at det gjenstår mest når det gjelder dette arbeidet.

I 2013 har Agder og Telemark bispedømme bidratt med data til et forskningsprosjekt på dette feltet. Det dreier seg om en empirisk studie av gudstjenestereformen i Den norske kirke der blant andre Ansgar Teologiske Høgskole, Menighetsfakultetet, Universitetet i Oslo og Kirkerådet er med.

To av gudstjenestereformens hovedprinsipper er stedegngjøring og deltakelse. Samtidig som disse prinsippene bærer i seg gudstjenestereformens potensiale, kan de også bidra til fremmed-gjøring. Variasjon og lokalt særpreg kan gi mer levende gudstjenester som folk kjenner seg igjen i, men kan også oppleves som vanskelig og arbeidskrevende for både menighet og prest (spesielt vikarprest).

I mange gudstjenesteled er det en rekke valgmuligheter i gudstjenesteboka, i tillegg til at det kan utformes lokale bønner eller syndsbejnelser. For at dette ikke skal oppleves som forvirrende for menighet og prest, har biskopen gjennomgående anbefalt at menigheten velger en «normalordning» for de enkelte gudstjenesteled. Dermed har man noe som ligger fast, og man kan bruke alternativer utfra dette, avhengig av gudstjenestens særpreg.

Gjennom godkjenning av lokale grunnordninger for gudstjeneste, er det blitt bekreftet at et relativt stort mindretall av kirkene i vårt bispedømme mangler universell tilgjengelighet. Hovedproblemet er at det ikke er rullestolinnang til kirken eller bare provisoriske løsninger. Vårt inntrykk er at det i enda flere kirker ikke er tilgang for rullestolbrukere til alterpartiet. Dette kan virke ekskluderende for både mennesker med funksjonshemming og eldre, og vil dessuten bli et problem dersom man får en prest som er rullestolbruker.

Gudstjenestereformen viser dermed at det er et behov for en gjennomgang av universell tilgjengelighet i kirkene våre. Kirken har her en plikt til å oppfylle bestemmelsene i Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. I noen få tilfeller vil det bli en vurdering om kulturvernet kolliderer med disse lovene.

Universell tilgjengelighet kommer i tillegg til de to temaene som ble nevnt som aktuelle for oppfølging i årsrapport for Agder og Telemark bispedømme 2012, nemlig praktisering av stedegngjøring og samordning av gudstjenestereform-trosopplæring.

Gudstjenestereformen er altså på det nærmeste gjennomført. Utfordringen nå er at lokalmenigheten utnytter sin lokale grunnordning. Agder og Telemark bispedømme har valgt å fortsette ordningen med en prest i 25 % stilling som følger opp gudstjenestereformens innhold i lokalmenighetene. I løpet av 2014 må vi forberede en evaluering av reformen. Det er mange positive reaksjoner, men

når prostene rapporterer at trofaste kirkegjengere har sluttet å komme til gudstjeneste, må noe gjøres.

Som vi ser av tabellen nedenfor varierer antallet gudstjenester fra år til år. Det betyr at det er nødvendig med en gjennomgang av gudstjenesteforordningene. Samtidig hele tiden jobbe med både gudstjenestens innhold og menighetenes eierforhold til gudstjenesten.

Prostivis antall gudstjenester søn- og helligdag og gjennomsnitt deltakere

Prosti	Antall				Gjennomsnittlig deltakere			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Lister	621	621	613	623	115,4	117,5	114,3	109,6
Mandal	501	492	488	467	251	286	293	272
Kristiansand	743	753	731	700	154,2	168,9	168,0	169,7
Otredal	334	320	323	318	81,5	90,5	93,4	85,7
Vest-Nedenes	413	444	443	457	127,3	124,3	119,2	118,2
Arendal		460	402	394		107,1	266	298
Aust-Nedenes	341	343	362	369	71,7	80,0	88,3	85,0
Bamble	405	409	389	400	92,2	91,5	90,6	89,4
Skien	914	876	870	877	85,5	88,9	82,4	82,7
Aust- Telemark	563	516	517	531	77,0	78,7	72,7	79,2
Vest-Telemark	471	460	451	446	53,0	52,7	52,4	51,2
Agder og Telemark	-	5694	5589	5582	1108,8	1286,1	1440,3	1440,7

Målområde 8: Arbeidet for ungdom.

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer:
Styrke arbeidet for ungdom i menighetene/ bispedømmet	Styrke samarbeidet og veiledning for ungdomsarbeidere i bispedømmet.	Antall ungdomsarbeidere som deltok på ungdomstinget
		Møter, kurs og samtaler med ungdomsarbeidere i bispedømmet

Agder og Telemark bispedømmeråd valgte i 2013 å videreføre ungdomsrådgiverstillingen i 80% etter at Bjarne Sløgedal jr. sluttet etter to år i stillingen. Stillingen ble utlyst og det var 12 godt kvalifiserte søkere til jobben. Kjetil Viland ble tilsatt i et treårig engasjement. Stillingen er finansiert av prosjektmidler og OVF-midler.

Skifte av ungdomsrådgiver gjør at vi fremdeles er i innkjøringsfasen med å øke innsatsen mot de lokale ungdomsarbeiderne og ungdomslederne. Våre erfaringer fra 2013 har vist at den største utfordringen i vår kirke overfor ungdom er ungdomsarbeidet etter konfirmasjonstiden. Utenom fokus på dette arbeidet i lokalmenigheten, har ungdomsrådgiver i samarbeid med Acta, tatt initiativ til å vurdere utvidelse av Konf.camp med et tilbud også året etter konfirmasjon.

Veiledning og oppfølging av menighetens ungdomsarbeidere

Ungdomsarbeideren er den viktigste faktoren for et godt ungdomsarbeid. Virksomhetsplanen har fokus på at ungdomsarbeiderne i menighetene har behov for faglig veiledning og oppfølging. Det å gi ungdomsarbeiderne et løft er derfor en hovedsatsing.

Det skjer konkret ved å skape et nettverk for ungdomsarbeiderne. Nettverket skal styrke fellesskapet, heve status og være kompetansehevende for ungdomsarbeiderne med for eksempel lokale ledertreningskurs. Ungdomsrådgiver er i ferd med å utvikle et lokalt ledertreningsopplegg. Ungdomsarbeideren er ofte en liten stilling, og arbeidet skjer ofte på kveldstid, noe som kan gjøre ungdomsarbeideren usynlig for resten av stab og menighet. Vår ungdomsrådgiver gjør derfor en innsats mot de lokale stabene for å lukke ungdomsarbeideren inn i fellesskapet.

Ungdomsarbeiderne er også målgruppe for rekruttering til prestetjenesten. Ungdomsrådgiver jobber nå fram en

Bålplassen ved Søm kirke, (Foto: K. Berntsen)

strategi for utrustning og rekruttering sammen med rådgiver og prest Tom Martin Berntsen, 3 ungdomsarbeidere og ungdomsrådet.

Innenfor dette målområdet har en i løpet av året sett at tett oppfølging av ungdomsarbeidere gjennom personlige møter, veiledning og kurs, er viktigere enn å sende dem på ungdomstinget.

Ungdomsrådet

Ungdomsrådet består av leder Mari Robstad Guttormsen, nestleder Torje Lilledrange, Karen H. Bøhn Melhus, Kenneth Gislefoss, Øyvind Breilid Svendsen, Kamilla Langfeldt, Caroline Dubland Andersen.

Ungdomsrådet har hatt 2 egne møter og ett møte med Bispedømmerådet i 2013. Hovedfokus har vært «Hvordan bygge opp ungdomsarbeidet i våre menigheter?» Med utgangspunkt i erfaringer og statistikker, er vår kirke flink på barn og voksne, men har en utfordring i aldersgruppen fra konfirmasjonen og oppover.

Saken ble tatt opp gjennom et møte mellom ungdomsrådet og bispedømmerådet, som gjorde følgende vedtak:

«Bispedømmerådet ber ungdomstinget og ungdomsrådgiver om å utforme et utkast til en strategisk plan for oppbygging av ungdomsarbeid som kan legges fram i bispedømmerådsmøtet den 10. juni 2014»

Målområde 9: Trosopplæring

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer:
BARN OG UNGE Trosopplæringsreformen skal videreføres med sikte på å utvikle et systematisk og sammenhengende trosopplærings-tilbud for alle døpte mellom 0 og 18 år.	Øke utbredelsen av trosopplæringsreformen	Andel menigheter i bispedømmet som er tilført trosopplæringsmidler i 2013
	Omfanget av trosopplærings-tilbudet i menighetene	Gjennomsnittlig antall timer trosopplæringstilbud i menigheter med godkjent plan
	Oppslutningen om trosopplæringstilbudene	Gjennomsnittlig deltakerandel ved et utvalg trosopplæringstilbud i menigheter med godkjent plan
	Øke antallet menigheter som har fått godkjent plan	Antall godkjente planer

Tabellen nedenfor viser trosopplæringsreformens utbredelse i bispedømmet pr 31.12.2013.

Fase:	Antall sokn	Antall enheter
Mellomfase	3	1
Gjennomføringsfase	61	42
Driftsfase	37	18

Arendal prosti fikk tilført nye midler til trosopplæring i 2013. De har vært med i reformen siden 2006 i et felles ledertreningsprosjekt for 15-18 år kalt «Lær dem å lede». Dette videreføres som et samarbeidstiltak innad i prostiet, ved siden av at 0-13 års-fasen blir med. Menighetene jobber hver for seg med aktiviteter.

Froland kirkelige fellesråd som er en del av Arendal prosti, organiserer økonomien for seg, mens menighetene i Arendal kirkelige fellesråd har et samarbeid angående økonomi for de 9 soknene.

2013 ble et skuffende år. Kun Arendal prosti ble tildelt midler, beløpet var 1,6 millioner kroner. De var imidlertid delvis med på reformen fra før med prosjektmidler på ca. kr 600 000, så den reelle økningen var på kr 1 000 000.

Det er nå 8 av 11 prosti i bispedømmet som er med i reformen. Dette utgjør 71 % av menighetene. Frustrasjonen var stor hos de 3 gjenværende prostiene som nok engang måtte vente med å få nye midler.

Omfanget av trosopplæringstilbud i menighetene i driftsfasen

Menigheter i driftsfasen hadde i 2013, 313 tilbudte timer og 249 gjennomførte timer. Dette er omtrent identisk med fjorårets tall og er de høyeste tallene i

Foto: Ø. Ramstad

landet på dette punktet. Det kan forklares med en aktiv rådgivning rundt timeberegningen, og at man etterstreber å få kontinuerlige tiltak definert som breddetiltak. «Kontinuerlig bredde» er et uttrykk vi bruker.

Oppslutning om trosopplæringstilbud blant menigheter i driftsfasen

7563 barn ble invitert til de tiltakene som er valgt ut som resultatindikatorer. 3446 barn deltok til sammen. Dette gir en oppslutning på 46 %. Oppmøteprosenten viser en svak nedgang fra i fjor. Flere menigheter er med i statistikken, derfor er det dobbelt så mange barn som er invitert i forhold til året før.

Det er en særskilt utfordring å beholde de unge som aktive deltakere i trosopplæringstilbudene etter konfirmasjonstiden. For året etter konfirmasjonstiden er det en oppslutning på 23 % av de døpte. Dette er også litt lavere enn i 2012, men blant de beste i landet. Det er i 2013 satt i gang et arbeid med å få i gang ledertrening for ungdommer i flere menigheter.

Menigheter som har fått godkjent plan

I 2013 var det 28 menigheter Kristiansand domprosti og Aust-Telemark som skulle levere plan. Av disse har 21 fått godkjent plan. En av de gjenværende menighetene

søkte om utsettelse og fikk innvilget å levere 1.juni 2014. En annen leverte inn plan etter avtale i januar 2014. De 5 siste menighetene er i samme fellesrådsområde og har kun små justeringer før også de har godkjent plan.

Andre kommentarer

Vi opplever et økende behov for å satse på frivillighet. På forespørsel har vi gjennomført flere lokale samlinger med frivillighet som tema. Mange ser at dette er en viktig faktor for å få til trosopp-læringen. Det planlegges en frivillighetskonferanse i mai 2014, i samarbeid med Normisjon.

Det er gjennomført fagsamlinger om ungdomskulturen, salmer i trosopplæringen og misjon i trosopplæringen.

Vi ser nå at mange av de menighetene som har hatt godkjent plan noen år, har et behov for å revidere planen. Det må utarbeides et system for å følge opp dette behovet i årene som kommer.

Det var planlagt at vi skulle gjennomføre ett konfirmantlærerkurs i 2013. Planene ble presentert for prostene. Prostene ønsket ikke et sentralt kurs, men heller samlinger på prostinivå med fokus på konfirmanter. Dette har vi ikke hatt kapasitet til å gjennomføre.

Målområde 10: Diakoni

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer:
Menighetenes diakonale omsorgstjeneste skal styrkes slik at den kommer til uttrykk gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet	Økt antall diakoner.	Andel sokn med diakonal betjening.
	Økt antall menigheter som har vedtatt lokal diakoniplan	Andel sokn som har vedtatt lokal plan

Andakt på Sauherad bygdeheim
(Foto: I. Solbu)

Tabellen på neste side gir en oversikt over stillinger og finansieringsmodeller for diakonstillinger i Agder og Telemark bispedømme. I tillegg til bispedømmets egen diakonirådgiver finnes det 37 diakonstillinger i bispedømmet hvorav 18 har statstilskudd.

Diakonstillinger

En ny prostidiakonstilling er etablert i Agder og Telemark bispedømme i 2013. Aust-Nedenes har vært det eneste prostiet i Agder og Telemark som ikke har hatt lønnet diakon eller diakonarbeider. Agder og Telemark bispedømmeråd har hatt som mål de siste to år å få etablert stilling som prostidiakon i dette prostiet. Stillingen ble utlyst i høsten 2013 og besatt i november 2013. Det har vært gjort et meget godt arbeid for stillingen blant annet av prosten i Aust-Nedenes. Bispedømmerådet har bidratt med konsulentarbeid og bevilgninger.

Fellesrådet i Kvinesdal har ved hjelp fra Kvinesdal kommune klart å utvide diakonstillingen fra 50% til 100%. Kvinesdal kommune har gått inn med 25% dekning av lønnsutgifter.

Økonomiske utfordringer

Det er stor bekymring i fellesrådene om økonomien for diakonstillingene. Fellesråd og menighetsråd sliter med å

finne dekning for sine andeler, og kjenner på utfordringer med dårlig kommuneøkonomi og reduserte innsamling i menigheter. Dette er mest tydelig i mindre kommuner, men også en tendens i større kommune. I Kragerø hvor menighetsrådene for 15 år siden gikk sammen om en diakonstilling i 100%, ser de seg nå nødt til å redusere til 50% stilling. Dette fører til mindre tilstedeværelse av diakon, og dessuten vil det trolig bli vanskeligere å rekruttere til diakonstillinger fordi søkermengden ventelig vil gå ned.

Diakoniplaner

Vi ser ut fra de rapporterte tall at det har vært marginal økning i antall vedtatte diakoniplaner.

Det vi vet er at flere menigheter er i prosess med å vedta diakoniplan, at flere menigheter har diakonalt arbeid som en vesentlig del av sin totale menighetsplan, uten at diakoni er skilt ut og vedtatt i egen plan. Eksempel på slike menigheter er Flekkerøy, Sauherad og Nenset mfl.

Antall sogn som har vedtatt lokal diakoniplan, prostivis

Prosti	Antall sokn som har vedtatt lokal diakoniplan	
	2012	2013
Lister	8	11
Mandal	2	2
Kristiansand	9	9
Otredal	9	8
Vest-Nedenes	7	8
Arendal	1	1
Aust-Nedenes	0	0
Bamble	5	5
Skien	6	7
Vest-Telemark	12	12
Aust-Telemark	11	8
Sum	70	71

Christoforos Schuff, ortodoks prest, fikk Fokusprisen av diakonforbundet i 2013 (Foto: G. Myre)

Prosti Menighet	Stilling: Diakon (D) Diakonmedarbeider (Da) Annet (A)		Finansiering		
		Stillingsprosent (%)	Fellesråd	Menighetsråd	Statstilskudd
Agder og Telemark bispedømme					
Diakonirådgiver	A	100			100
Kristiansand domprosti					
Domkirke.	D	100	25	25	50
Grim.	D	100	25	25	50
Randesund.	Da	70		100	
Lund.	D	80		87,5	12,5
Oddernes.		100		100	
Vågsbygd.	D	100	25	25	50
Voie.	D	50		100	
Mandal prosti					
Søgne.	D	100	100		
Lister prosti					
Flekkefjord.	D	100	35	15	50
Farsund	Da	60	35	15	50
Farsund	D	40	35	15	50
Kvinesdal.	D	100	40	10	50??
Lyngdal.	D	100	25	20	50
Otredal prosti					
Prostidiakon	D	70	FR	87,5	12,5
Vest-Nedenes prosti					
Landvik	Da	70	50	50	
Fjære	Da	100		100	
Arendal prosti					
Barbu.	D/D	60/40	FR	50	50
Aust-Nedenes prosti					
Prostidiakon	D	50		25	50
Bamble prosti					
Kragerø	D	100	10	40	50
Bamble	D	100	30	20	50
Langesund	Da	56		100	
Skien prosti					
Skien	D	50	60	40	
Skien	Da	90	75	25	
Eidanger.	D	70	100		
Eidanger.	Da	30	100		
Gjerpen		Lyst ut			
Borgestad.	Da	20		100	
Nenset	Da	10		100	
Klevstrand.	D	100	50		50
Porsgrunn.	D/D	100	100		
Aust-Telemark prosti					
Sauherad.	D	80	100		
Seljord.	D	20		100	
Hjartdal.	D	50	50		50
Tinn.	Da/D	50/50	50		50
Vest-Telemark prosti					
Prostidiakon.	D	100	50		50
Kviteseid.	D	50			

Diakonirådgiver har oppmuntret menighetsråd og bistått i arbeidet med diakoniplaner, men det er opp til dem om de vil ha slik plan eller ikke. Bispedømmerrådet mener det er viktig for organisering og struktur i det diakonale arbeidet at en slik lokal plan foreligger. Diakonirådgiver har deltatt på flere arrangement i prostiene hvor diakoniplan har vært berørt. Vi ser at denne strategien har lyktes og vil fortsette dette arbeidet i 2014 for ytterligere å øke antall menigheter som har diakoniplan.

Beredskap og øvelser

I virksomhetsplanen heter det videre:

«I tillegg til arbeidet med å arbeide for nye diakonistillinger og flere nye diakoniplaner, vil en i 2013 også måtte arbeide med utvikling og innføring av planar for krisehandtering ved større katastrofer.»

Arbeid med kvalitetssikring og økt kompetanse i forbindelse med katastrofer, har hatt høy fokus i 2013. Bispedømmerrådet behandlet i februar 2013 Revisjon av Agder og Telemark bispedømmes plan ved ulykker og katastrofer. Planen bygger på Kirkerådets mal for slike planer og er tilpasset lokale forhold. LRS-prester og diakonirådgiver har gjennomført flere samlinger med blant annet proster og kirkeverger hvor gruppearbeid og øvelser har vært sentralt. Separate samlinger med prestene i enkelte prostier med samme fokus, har også blitt gjennomført. Bispedømmets hjemmeside og dens innhold knyttet til beredskap og katastrofer er sterkt forbedret i 2013. Vi ser at dette er viktig for at vår kirke skal kunne oppfylle det som forventes i vårt land i forbindelse med alvorlige kriser og katastrofer.

Stiftsdirektør og diakonirådgiver deltok på Kristiansandskonferansen. Dette er et samarbeid mellom fylkesmennene i Aust-Agder og Vest-Agder hvor offentlige etater og private aktører som har roller i beredskap ved ulykker og katastrofer, sammen drøfter forbedringer i beredskapsarbeidet.

Pilegrimstradisjon i ny drakt

Arbeidet med pilegrimsvandring er under stadig utvikling. Prostidiakonen i Vest-Telemark har engasjert seg i flere pilegrimsvandring med diakonal

profil- Mer om dette i kap. 4.8.

Menneskers rett til Tros- og livssynsutøvelse

Tidligere har vi rapportert at det arbeides med å få til et samarbeid med helsevesenet om menneskers rett til tro og livssynsutøvelser. Rådgivere ved Bispedømmekontoret har i 2013 hatt undervisning innen dette emnet for sykepleiestudenter og vernepleierstudenter. Det nye informasjonsheftet fra Helsedirektoratet om menneskers rettighet til tros- og livssynsutøvelse blir aktivt distribuert på samlinger for kirkelig ansatte, og ved institusjonsbesøk i forbindelse med vitaser. Diakonene i Kristiansand domprosti og sykehusprestene har i år startet opp et samarbeid med kommunen om undervisning innen dette feltet for institusjonsansatte.

Det går likevel sakte framover, og inntrykket er at verken lokale menigheter i Dnk eller andre tros- og livssynssamfunn, ser det som en prioritert oppgave å samarbeide med tjenesteytere for å hjelpe mennesker som trenger bistand til personlig tros- og livssynsutøvelse. Det er i denne sammenheng spennende hva som eventuelt kan vokse fram av masteroppgaven «Hvordan kan ritualer knyttet til åndelig omsorg for døende bli en integrert del av kirkens diakonale tjeneste i møte med det lokale sykehjemmet» som diakon i Tinn, Silje Sjøtveit, har skrevet.

Diakonsamlinger

Bispedømmerrådet har tatt initiativ til to fagsamlinger for diakoner og diakoniarbeidere.

Her møter biskopen denne yrkesgruppen i kirken. Dette er et viktig ledd i biskopens tilsyn med vigslede diakoner. Disse samlingene gir anledning til faglig fordykning, økt kjennskap og gode relasjoner mellom medarbeidere innen diakonifeltet. Samlingene har vært meget godt besøkt.

Bispedømmerrådet har behandlet egen sak om strategi for diakonien og besluttet at det skal planlegges et «Diakoniens år» i 2015.

Målområde 12: Kultur

I planleggingen av virksomheten i 2013 har spesialrådgiver for kultur presisert målene slik de kom til uttrykk i etter Kirkemøtes behandling av «Kunsten å være kirke».

Målformuleringer:	Styringsparametre:	Indikatorar:
Med forankring i KM 07/2005 Kunsten å være kirke, skal kunst og kultursatsingen bidra til at kulturkompetansen i menighetene og kirkens koordinerende rolle blir styrket, og spisskompetansen utviklet i bispedømmene. Målet er å nå både bredde og økning i kulturvirksomheten i menighetene og at den norske kirke framstår som en attraktiv og profesjonell aktør i norsk kulturliv innen alle kunstneriske uttrykksformer.	1. Øke og fremme bred kirkelig kulturkompetanse	1. Tilskudd til menigheter og til samarbeidstiltak
	2. Bygge og utvikle kirkelig kulturkompetanse	2. Tallet på kompetansehevende tiltak og deltakere på disse
	3. Utvikle og videreformidle spisskompetanse	3. Hvor mange tiltak og resultat av disse
	4. Initiativ til samarbeid mellom kirken og kulturlivet ellers	4. Tallet på nye samarbeidstiltak.

Arbeidet på kulturfeltet i 2013 har vært omfattende, med koordinerende arbeid inn mot tre jubileer; Stemmerettsjubileet, samt Camilla Collett og Jørgens Moe sine 200-års jubileer. Jørgen Moe-jubileet ble blant annet feiret i Domkirken i april i samarbeid med Kristiansand kommune ved Folkebiblioteket. Agder Teater, Vest-Agder fylke og Agder og Telemark bispedømmeråd samarbeidet også om Jørgen Moe forestilling i Den kulturelle skolesekken.

Kulturrådgiver har samarbeidet, lagt til rette og koordinert både enkeltarrangementer og fylkesvise turneer i Den kulturelle skolesekken for 10600 elever i grunnskole og videregående skole. Den lokale menighet har vært inkludert i dette arbeidet, og 12 kirker i bispedømmet har vært arena for Kirkerådets produksjon: «Camilla Collett. Prestedatter og feminist».

Forberedelser til Grunnlovsjubileet i 2014 har også krevd stor arbeidsinnsats, og i vårt bispedømme har mange menigheter planlagt grunnlovsmarkeringer, gudstjenester eller andre tiltak i jubileumsåret. Det er stor pågang fra menigheter og aktører på kulturfeltet i saker knyttet til kultursatsning generelt, og saksbehandling tar derfor mye tid.

Øke og fremme bred kirkelig kulturkompetanse.

Arbeidet har omfattet rådgivning til både menigheter, kirkemusikere og har dreiet seg om samarbeidstiltak mellom menighet og offentlig sektor. Samlet tilskudd for de tall som er rapportert inn til kulturrådgiver etter svar på søknader og tilsagn er 1.280.000 kroner. Dette fordeler seg på tiltak som kirkejubileer, kor, arrangementer i menighetene og Den kulturelle skolesekken. Samlet sett er overføringen av offentlige midler til kulturtiltak i kirken fra lokal, fylkeskommunal og statlig sektor 4 millioner siden opprettingen av kulturrådgiverstillingen høsten 2009. Menighetene tar kontakt med kulturrådgiver i søknadsprosesser. Det må fortsatt stimuleres til økt aktivitet på kirkemusikkfeltet; som at det blir søkt midler fra nasjonale tilskuddsordninger.

Bygge og utvikle kirkelig kulturkompetanse

Det har vært gjennomført ett kompetansehevende tiltak for trosopplærere med 50 deltakere i Gulset kirke og Søm kirke. Kursholdere var seniorrådgiver i Kirkerådet Åge Haavik, kantor Kristin Vold Nese i Nøtterøy menighet og kantor Reidar Skaaland i Søm menighet. Temaet var «Salmer i trosopplæring» med utgangspunkt i den nye salmeboken.

Vurdering av resultat:

For 2013 var det planlagt to kompetansehevende tiltak; «Visuell kunst i kirken» for prester og «Salmer i trosopplæring» for ansatte i kirken med ansvar for trosopplæringen. Seminar for prester om visuell kunst i kirken og de muligheter som her finnes for formidling og gudstjenesteinnhold, er forskjøvet til september 2014.

Utvikle og videreformidle spisskompetanse

Innenfor området ungdom har det vært gjennomført 3 tiltak i Den kulturelle skolesekken.

- *Camilla Collett. Samarbeid med Kristiansand kommune for 10. klasseetnet med visning i Domkirken. Deltakere: 1000 elever*
- *Camilla Collett. Samarbeid med Kirkerådet for videregående skoler i Aust-Agder fylke og Telemark fylke med visning på skolene og i 12 kirker. Deltakere: 6000 elever.*
- *Biskop og forfatter Jørgen Moe. Samarbeid med Kilden Teater og Konserthus og Agder Teater for grunnskolen i Vest-Agder fylke. Visning på skolene. Deltakere: 3600 elever.*

Bispedømmene skal arbeide med Den kulturelle skolesekken, (DKS), jfr. Stortingsmelding nr. 8 (kulturell skolesekk for framtida) og KM 7/05 (Kulturmelding for den norske kirke). Samarbeidet med kommuner og fylker om Den kulturelle skolesekken er verdifullt i forhold til å gi barn og unge kunstopplevelser innen kulturarv. Det arbeides videre med å stimulere menighetene til å samarbeide med kommunene om lokale DKS-produksjoner innen kulturarv og kirkerommets estetiske kvaliteter.

Initiativ til samarbeid mellom kirken og kulturlivet ellers

Tallet på nye samarbeidstiltak på dette området er 30. Noen eksempler:

- *Samarbeid med Telemark fylke og Aust-Agder fylke om forestillingen «Camilla Collett – Prestedatter og feminist» (Den kulturelle skolesekken).*
- *Samarbeid med Agder Teater om forestillingen «Den modige», i anledning forfatter og biskop Jørgen Moes 200-års jubileum (Den kulturelle skolesekken).*
- *Dialogprosjekt på tros- og livssynsområdet.*
- *Deltakelse i hovedkomite for grunnlovsjubileet 2014 i Vest-Agder*
- *Konserter samarbeid, elever i Kristiansand Kulturskole*
- *Takmaleri i Lunde kirke som formidlings-tiltak til skoleverk/allment publikum.*
- *Samarbeid om kulturnettverk i Arendal kommune.*

Nye samarbeidstiltak gjelder både menigheter og offentlig sektor.

Pilegrim: Arbeidet med å utvikle pilegrimstemaet til også å gjelde kystpilegrimsleden (Stavanger- Nidaros) er fortsatt i en prosess der samarbeidet er konsentrert rundt både nasjonale og regionale aktører. Selve utredningen tar sikte på å gi en vurdering av om det skal satses på kystpilegrimsmotivet i vårt bispedømme. Se også kap. 4.8.

Visuell kunst: Agder og Telemark bispedømmeråd ved kulturråd giver deltar i arbeidsgruppe i Kirkerådet for utarbeiding av verktøy for forvaltning, formidling og bevaring a visuell kunst i kirker. Arbeidet ventes ferdigstilt i 2015.

Fra Camilla Collett forestilling i Grimstad kirke. Det er skuespiller Marianne Mørk Larsen som spiller prestedatteren Camilla Collet (Foto: D. Kvarstein)

Jan Otto Johansen, flankert av kona Siv Kristin og Per Helge Seltveit, utenfor Moland kyrkje i Fyresdal i anledning kirkejubileet i 2013. (Foto: B. Nome)

Kor og konserter	2013				
Prosti	Antall kor		Antall konserter		Deltakere
	Barn/Ungd	Voksen	Kirkelig arrangør	Annen arrangør	
Lister	30	7	93	32	21973
Mandal	15	4	21	14	5634
Kristiansand	31	13	90	42	21135
Otredal	7	5	28	15	4767
Vest-Nedenes	18	8	54	18	9916
Arendal	12	13	37	21	7663
Aust-Nedenes	6	2	18	28	8452
Bamble	19	11	46	29	10934
Skien	15	13	60	41	16353
Vest-Telemark	15	3	35	11	3233
Aust- Telemark	13	8	47	23	6809
Til sammen	181	87	529	274	116869

Kirkelig årsstatistikk kan gi et inntrykk av at det viktige skjer på søndagen og da særlig knyttet til gudstjenesten. Gudstjenesten er absolutt det viktigste og bærende i en menighets liv. Men i forlengelsen av gudstjenesten skjer der en «kontinuerlig gudstjeneste» gjennom ukas mange arrangementer. En presentasjon av menighetens kor og konsertvirksomhet i kirkene forteller ganske mye om den posisjonen og betydningen kirken har for kultur livet i lokalsamfunnet.

2013 har vært et aktivt år i på kulturfronten i bispedømmet. Det er tydelig at menighetsrådene/fellesrådene trenger sakkyndig hjelp i alt fra prosedyre til konsulenttjenester.

Fra byggingen av det nye kirkeorgelet i Domkirken i Kristiansand (Foto: G. Myre)

Omtale av aktiviteten til kirke-musikalsk konsulent

Kirkemusikalsk konsulent har vært involvert i følgende saker:

- *Kristiansand domkirke: Nytt orgel, bygget av orgelbygger Klais, Tyskland, innviet i november. Bispedømmets nest største instrument (orgelet i Skien kirke er fortsatt størst), og et praktfullt instrument. Sven Pripp, tidligere domorganist i Haderslev domkirke, Danmark, var konsulent.*
- *Landvik kirke: Siste detaljer på orgelet som skal stå ferdig i løpet av 2014. Orgelbygger Weimbs, Tyskland, orgelkonsulent Anders Hovind.*
- *Tromøy kirke: Siste detaljer på orgelet – ferdig i løpet av 2014. Orgelbygger Mühleisen,*

Tyskland, konsulent Jon Laukvik.

- *Fjære kirke har jobbet lenge med orgelet. Spørsmål om nytt, brukt, eller reparert. , At det dreier seg om en fredet kirke må vektlegges. Tilstandsrapport fra orgelbaumester Matthias Becker, Fredrikstad.*
- *Notodden kirke: Kirkens orgel, bygget av Walcker, Tyskland, til kirkens innvielse i 1937, er spesielt, men bevaringsverdig og trenger restaurasjon. Tilstandsrapport fra orgelbau Karl Schüke.*
- *Grimstad kirke: Befaring av Starup-orgelet, som er i dårlig stand. Dette orgel var en gave til et kirkejubileum. Befaring av August Nilsen-orgel fra 1881. Tilstandsrapport fra orgelbaumester Matthias Becker. Orgelet er bevaringsverdig, og kirkesjefen er interessert i å restaurere dette instrumentet, istedenfor å*

bruke penger til å reparere Starup-orgelet.

- *Dypvåg kirke er i begynnelsesfasen når det gjelder arbeid med å skaffe seg nytt orgel.*
- *Skien kirkes orgel er elektro-pneumatisk fra 1953, med 70 stemmer. Mekanikken er dårlig, og det er i akutt behov for restaurasjon. En tilstandsrapport er tidligere skrevet, og med dette som utgangspunkt er vi i prosess med en konsulentkonkurranse.*

Ellers har det vært en del arbeid med katalogisering, vedlikehold og «nødhjelp» i bispedømmet. Vi er i en vanskelig posisjon. De to orgelbyggere vi har i bispedømmet, Nils Arne Venheim i Skien og Jan Ivar Spigseth i Arendal, er begge pensjonister. Venheim skal slutte i løpet av det neste år, og Spigseth holder fram så lenge han kan.

Målområde 13: Samisk kirkeliv

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer:
Samisk kirkeliv skal utvikles i pakt med samiske tradisjoner og samisk selvforståelse, som en nødvendig og likeverdig del av Den norske kirke.	Styrke ivaretagelsen av samisk språk og kultur i gudstjenester og trosopplæring	Andel menigheter som har innarbeidet samisk språk i lokal ordning for gudstjenesten.
		Andel menigheter som har innarbeidet samisk språk og kultur i lokal trosopplæringsplan

Tiltak: Markere samisk kultur i menighetene.

En søndag i februar var det markering av den samiske nasjonaldagen i gudstjenesten i Domkirken. Det er ikke innarbeidet samisk språk og kultur i lokal trosopplæringsplaner.

Målområde 14: Forenkling, økt service og utvikling av samarbeid mellom menighetene

Mål	Resultatmål	Resultatindikatorer:
BISPEDØMERÅD ADM. Utvikle bispedømmerådets administrasjon med sikte på å oppnå økt effektivitet og bedre servicenivå.	Bidra til at bispedømmerådets forvaltning er funksjonell, kostnads-effektiv og brukerorientert.	Balanse i budsjett og regnskap
		Gjennomførte brukerundersøkelser
SAMARBEIDE LOKALT Stimulere til økt samarbeid mellom soknene og de ulike forvaltningsnivåene	Øke samarbeidet på tvers av sokn- og kommunegrenser	Antall fellesråd som deltar i forsøk eller som har etablert samarbeid på tvers av sokne- eller kommunegrenser
		Antall sokn som har forsøk med felles menighetsråd eller sokn som er slått sammen.
IKT Ta i bruk og utnytte elektroniske løsninger	Utvikle velfungerende hjemmesider	Antall treff på hjemmesidene

IKT-området

På møte i Agder og Telemark bispedømmeråd den 11.12.2012 ble det vedtatt å iverksette løsning med elektroniske dokumenter til bispedømmerådets representanter og gå til innkjøp av Ipad til rådets faste medlemmer.

Første «papirløse» møte var den 21.03.2013. Dokumenter som er unntatt offentlighet sendes via digipost, og offentlige dokumenter overføres via dropbox.

Prester og proster har slitt med tilgang til det elektroniske lønns- og personalsystemet SAP. Dette har ført til at de i noen perioder ikke har fått sendt sine

reiseregninger og krav om beredskaps-godt-gjøring. Saken ble tatt opp med Departementet og DFØ. Det ble gitt adgang til igjen å sende slike regninger på papir samtidig som DFØ har arbeidet med å løse de tekniske utfordringene.

Hjemmesidene til bispedømmet brukes aktivt til å formidle nyheter og aktuelt stoff. Sidene brukes også som ressursbank til oppslag for proster og menigheter innenfor de ulike fagområdene, samt at det finnes en link til sider for viktige områder som «Når seksuelle overgrep skjer» og «Plan for beredskap ved katastrofer og ulykker». Annonsering av ledige stillinger, søknad på stillinger og informasjon om saker i bispedømmerådet, ligger

også på hjemmesiden.

I 2013 ble det registrert 17937 besøk på bispedømmets hjemmesider (antall ganger siden er åpnet). Til sammenlikning var det 656 unike brukere inne på nettsiden.

Nye lokaler for bispedømmekontoret

Agder og Telemark bispedømmekontor har leid lokaler i Markensgate 13-15 siden mai 2003. Leieavtalen utløp 31.12.2013. Vi har i lengre tid vurdert å finne nye løsninger på kontorsituasjonen og har blant annet hatt dialog med Domkirken menighet, med kirkesjefen i Kristiansand og med Kristiansand kommune, om å kunne etablere et Kirkens

hus i Kristiansand. Foreløpig har ikke det vært mulig å realisere. Å eie eller leie har også vært et tema. Bispedømmerådet behandlet sak om alternative lokaler for bispedømmekontoret i møte 13.06.2013, og gjorde slikt vedtak:

«Stiftsdirektøren gis fullmakt til å inngå avtale om framtidig leie av Gyldenløvesgt. 11, på basis av de forutsetninger og opplysninger som framkommer i denne saken.»

Innflytting skjedde i slutten av desember 2013 og etter en turbulent tid i starten fordi lokalene ikke var klare bygningsmessig, ser det nå ut til at de nye kontorene vil fungere godt for bispedømme-kontorets virksomhet. Nærhet til domkirken, til Kirkesjefen i Kristiansand og menighetskontorene for domkirken menighet, er fordeler med den nye lokaliseringen.

Vurdering av sammenslåing av sokn og prostier i Agder og Telemark

Agder og Telemark bispedømme har relativt sett mange og små sokn. Rundt 50 av bispedømmets 135 sokn har mindre enn 1000 medlemmer. Oppgavene som er gitt menighetsråd og lokale staber de siste årene er mange og krevende, og ofte har ikke små menigheter ressurser til å ivareta disse.

I ulike utredninger om framtidig kirkeordning er det et mål at kirken utvikler robuste enheter for sin virksomhet. I sentrumsområder av større byer ser vi at befolkningssammensetningen er slik at samarbeid om ulike kirkelige oppgaver mellom nærliggende sogn kan være

Stiftsdirektør Tormod Stene Hansen på vei ut av de gamle kontorene i Markensgt. (Foto: G. Myre)

hensiktsmessig.

I 2014 blir det ledig to prostestillinger i bispedømmet. I den sammenheng er det aktuelt å vurdere om vi har en hensiktsmessig prostiinnndeling. I 2015 vil det være valg til nye menighetsråd. Vår erfaring er at i slutfasen av forberedelse til slike valg, blir det fremmet ønske om endringer i soknstrukturen fordi det er vanskelig å rekruttere kandidater til valglistene. Slike sammenslåingsprosesser tar lang

tid, og skal endringer i soknstrukturen i bispedømmet være klar før valget 2015, må prosessene påbegynnes i god tid.

Vanskeligheter med å skaffe kandidater ved kirkelige valg har vært den viktigste årsaken til sammenslåing av sokn de siste årene, jfr. tabellen på neste side .

Tabell over antall sokn i Agder og Telemark bispedømme

	2000	2002	2006	2010	2012	2013
Prosti	Sum sokn	Endring	Endring	Endring	Endring	Sum sokn
Domprostiet	12					12
Lister	18		-1	-1		16
Mandal	15					15
Otredal	11		-1		-1	9
Vest-Nedenes	9					9
Arendal	10			-1		9
Aust-Nedenes	10		-1			9
Bamble prosti	11			1		12
Skien prosti	16		-2			14
Aust-Telemark	19	-1			-2	15
Vest-Telemark	21	-3	-1	-1	-1	15
SUM	152	-4	-6	-2	-4	135

I møte 10.12.2013 behandlet Agder og Telemark bispedømmeråd sak om kirkelig inndeling i bispedømmet hvor det bl.a. gjort slikt vedtak:

Det igangsettes arbeid med gjennomgang av soknestrukturen i Agder og Telemark bispedømme med formål å etablere hensiktsmessige og robuste enheter for den lokale kirke. Utvalget bes også vurdere eventuelle endringer i prostiinnndelingen. Utvalget bes levere en utredning til bispedømmerådet, innen 1. juni 2014.

Utredning av sammenslåing av Vest-Telemark prosti og Aust-Telemark prosti, forelå før behandlingen i bispedømmerådet i desember. Den har vært på høring i kommuner, fellesråd og menighetsråd og vil bli behandlet særskilt av bispedømmerådet i februar 2014. Vurdering av eventuell sammenslåing av Arendal prosti med Aust-Nedenes prosti er igangsatt og skal foreligge 1. mars 2014.

En eventuell sammenslåing av prostier er spennende. Det vil alltid være to kulturer som skal vokse sammen. Det handler ikke bare om prester og ansatte, men også om menigheter, om råd og frivillige.

Den største utfordringen, og de største mulighetene, vil nok være samarbeid. For i samarbeid ligger det alltid at noe aktivitet blir flyttet. Hvis en kan oppnå en positiv vinkling på at samarbeid gir bedre muligheter med hensyn til ressurser og

kvalitet, vil prosessen bli enklere.

Fellesmøter mellom proster og kirkeverger

Biskop og bispedømmeråd har et tett samarbeid med kirkevergelaget i Agder og Telemark gjennom jevnlig kontaktmøter. Det største samarbeidsprosjektet er Stiftsdagene annehvert år hvor alle kirkelig tilsatte i bispedømmet er invitert. Ellers er det viktig å legge til rette for det lokale samarbeidet mellom prost og kirkeverger i prostiet og samarbeidet mellom sokneprest og kirkeverge. Derfor har vi hvert år et fellesmøte mellom proster og kirkeverger. I år var temaet kriseberedskap og strategisk ledelse. Se pkt. 4.1.1.

Menighetsutvikling

Det er stor etterspørsel fra menighetene om informasjon om menighetsutvikling. På markedet er det flere aktører som tilbyr kurs innenfor emnet. Bispedømmerådet har valgt å samarbeide med MF om opplegget «Menighetsutvikling i folkekirken». Fire menigheter Skien prosti deltar. Prosten i Skien skriver om prosjektet: «Prosjektet som særlig fokuserer på å utvikle en menighetsanalyse med tanke på videreutvikling av menigheten innenfor en folkekirkeprofil, har noen suksessfaktorer. Det har engasjert menighetene og særlig de som er involvert. Det gjenstår å se om det har varig verdi i den forstand at menighetene klarer å ta vare på kompetansen og videreføre engasjementet. Det som er oppnådd har likevel en egenverdi.

«Ledelse og samarbeid i lokalkirken».

Dette prosjektet er utviklet av prosten og kirkevergene i Skien prosti og fokuserer på menighetsrådet som det styrende organ, kommunikasjon mellom råd og stab, og stabens arbeid som teamarbeid. To pilotmenigheter er i gang. Prosjektet er tatt svært godt i mot.

4. Andre områder

4.1. Integrering av mennesker med utviklingshemning

Organisering: Den største endringen i 2013 har ligget på det organisatoriske plan. I 15 år har bispedømmet hatt en ressursgruppe med en representant fra hvert fylke, en foreldrerepresentant og to rådgivere fra bispedømmekontoret. Ressursgruppa har fungert godt, og flere tiltak har blitt satt i gang ut fra vedtak der. Økningen i menighetenes egen virksomhet for mennesker med utviklingshemning har i løpet av disse årene vært så stor at svært mange har fått erfaring og kompetanse andre må kjenne til. Ressursgruppa kjente derfor behovet for en annen organisering som kunne føre til at all den nye kompetansen ble bedre kjent i bispedømmets menigheter. I løpet av høsten ble derfor kompetansenettverket «Mumik» opprettet. Et nettverk av 30 ansatte og frivillige fra alle deler av bispedømmet som stiller sin unike kompetanse til disposisjon for andre. En fullstendig oversikt ligger på bispedømmets hjemmeside under fagområder/integrering.

Tilrettelagte fellesskap: Det har blitt opprettet tre nye tilrettelagte fellesskap i bispedømmet i 2013, og det er nå 19 slike fellesskap tilrettelagt for mennesker med utviklingshemning. De tilrettelagte fellesskapene er grunnstammen i bispedømmets arbeid blant mennesker med utviklingshemning og fungerer i all hovedsak svært godt. Ut av dem springer involvering, tjenesteoppgaver, gudstjenestedeltakelse, sorgarbeid, sjelesorg m.m. Tiltakene får gode tilbakemeldinger både fra menigheter, utviklingshemmede, tjenesteytere og foresatte. I denne sammenheng er det spennende at biskop Stein Reinertsen har svart ja på forespørsel om å være Tro og Lys- biskop. (Tro og lys er en internasjonal, kristen organisasjon som arbeider

ALF-Klubben i Porsgrunn feirer sitt 20-års jubileum i november. (Foto E. Sand)

for å gi utviklingshemmede og deres familier en plass i kirken og i samfunnet).

Rett til trosutøvelse: Integrerings- og diakonirådgiver har fortsatt å jobbe med dette og hatt et visst gjennomslag i 2013 i form av undervisning på en utdanningsinstitusjon og gjennom sykehuspresten i Kristiansands kursing for ansatte i omsorgsboliger. Det går likevel svært sakte framover og inntrykket er at verken lokale menigheter i Dnk eller andre tros- og livssynsamfunn ser det som en prioritert oppgave å samarbeide med tjenesteytere for å hjelpe mennesker som trenger bistand til personlig tros- og livssynsutøvelse.

Trosopplæring: Selv om alle menigheter som har fått trosopplæringsmidler er forpliktet på å rapportere hvordan de innbyr og tilrettelegger for barn og

unge med særskilte behov, savnes det en mer offensiv holdning fra menighetene for å sikre likeverdig deltakelse. Integreringsrådgiver laget derfor en brosjyre for å hjelpe dem til å bli mer proaktive. Brosjyren ligger på bispedømmets hjemmesider, og rådgiver har fått en god del henvendelser ut fra denne.

Tverrfaglig: Integreringsrådgiver har vært med i et tverrfaglig samarbeid i kirkelivsavdelingen på bispedømmekontoret på feltene gudstjenesteliv, diakoni og kultur.

4.2. Misjon og inkludering av mennesker fra andre kulturer

Prosti	Antall sokn	Antall misjonsavtaler		
		2011	2012	2013
Domprostiet	12	15	13	14
Mandal	15	14	15	16
Lister	16	16	17	16
Otredal	9	8	8	8
Vest-Nedenes	9	8	9	10
Arendal	9	8	8	9
Aust-Nedenes	9	8	7	8
Bamble	12	9	10	11
Skien	14	8	11	13
Aust-Telemark	15	14	14	16
Vest-Telemark	15	16	16	14
Agder og Telemark bispedømme	135	124	128	135

91 % av alle soknene i bispedømmet har misjonsavtaler. 10 sogn har avtaler med 2 organisasjoner.

Misjonsavtale mellom en lokal menighet og en misjonsorganisasjon, fortrinnsvis innenfor Samarbeidsråd Menighet og Misjon (SMM), er fortsatt en viktig del av arbeidet med misjon i bispedømmet.

En sentral oppgave er å få den lokale menighet til å bruke misjonsavtalen aktivt. I den forbindelse har misjonsrådgiver gjennomført kursdag for prester i ett prosti, og i samarbeid med SMM-organisasjonene arrangert 4 prostivise inspirasjonssamlinger for menighetsråd og misjonsutvalg. Misjonsrådgiver har drevet med rådgivning overfor menigheter i forbindelse med inngåelse og fornyelse av misjonsavtaler.

Misjon er også en viktig del av trosopplæringsarbeidet i menigheten. Misjonsrådgiver er med i «teamet» som jobber med trosopplæring på bispedømmekontoret, og deltar i rådgivning og godkjenning av trosopplæringsplaner i menighetene i bispedømmet.

Arbeidet med inkludering av fremmedkulturelle har hatt prioritet i 2013. Misjonsrådgiver var vikar i stillingen som internasjonal prest i Kristiansand frem til 1. september.

I tillegg har han sammen med kulturrådgiver satt i gang et prosjekt i Mandal prosti som kalles «Interkulturell dialog». Dette er et forprosjekt som har til hensikt å undersøke muligheten for

dialogprosjekter på tros- og livssynsområdet. Sentralt i dette er å bidra til fokus på kulturarv, stedegenhet, gudstjenesteuttrykk og dialog. Vi har fått kr. 50 000,- fra Kulturdepartementet til dette prosjektet, og det avsluttes i inneværende år.

Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA)

Agder og Telemark bispedømme er medlem av KIA. KIA er en diakonal organisasjon som jobber for å integrere fremmedkulturelle som kommer til landet vårt. Viktige begrep som likeverd, omsorg og vennskap er sentrale i KIA sitt arbeid.

KIA Sør som omfatter Agder og Telemark bispedømme og har avdelinger i Kristiansand, Lyngdal, Mandal, Vennesla, Grimstad, Arendal og Skien. Flere steder jobber avdelingen tett opp til Den norske kirkes menigheter. I 2013 ble det ansatt nye daglig leder i KIA Sør, Mei Lian Andersen, som selv har interkulturell bakgrunn.

Kristiansand Internasjonale Fellesskap (KIF)

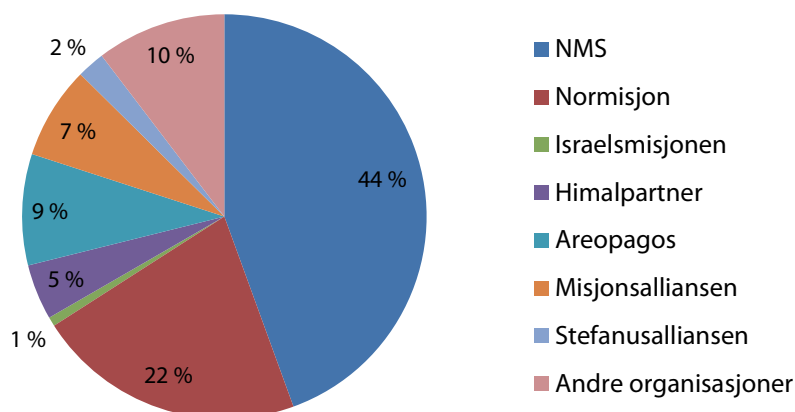
I september 2013 tiltrådte Odd Bjarne Ellefsen som internasjonal prest i full stilling i domprostiet. Dette er den første faste internasjonale prestepstillingen i vårt bispedømme. Tidligere har dette vært et 3-årig prosjekt under ledelse av Toralv Frøysaa Lie.

En særskilt oppgave for denne stillingen er å inkludere mennesker med internasjonal bakgrunn i Dnk sine menigheter i Domprostiet. I tillegg leder den internasjonale presten ukentlige fellesskapsamlinger for både norske og fremmedkulturelle.

Alternativmesse i Kristiansand og Arendal

I 2013 har SMM deltatt på alternativmesse med egen stand og seminar i både Arendal og Kristiansand. Dette har skjedd i samarbeid med Areopagos som er en del av nettverket og som har kompetanse på dette feltet. Både diakoner, prester og frivillige har deltatt på alternativ-messene.

Organisasjonsmessig fordeling av misjonsavtaler

4.3. Forbruk, rettferd og miljø

Biskopen deltok på flere klimamøter høsten 2013 (Foto: D. Kvarstein)

Oversikt over Miljøfyrtårn/Grønne menigheter.

	Miljøfyrtårn fellesråd	Miljøfyrtårn menighet	Miljøfyrtårn bispedømme	Antall "Grønne menigheter»
2011	2	7	1	8
2012	3	7	1	10
2013	3	6	1	14

Som tabellen viser har det vært en økning i antall grønne menigheter det siste året. Dette til tross for at bispedømmerådet har brukt lite ressurser på dette arbeid i 2013. Det er en reduksjon på antall «Miljøfyrtårn – menigheter». Det skyldes at det er krevende for menigheter og skulle bruke ressurser på resertifisering av avtalen hvert 3. år. I stedet velger menighetene da å bli «Grønne menigheter».

Bispedømmerådets satsing på «Miljø, Forbruk. Rettferd» dette året har i stor grad vært rettet mot Klimavalg 2013. Vi var aktivt med i komiteen i Kristiansand som forberedte samlingen den 24. august. Biskop Stein Reinertsen deltok på «Klimavalg 2013» arrangement både i Skien, Arendal og Kristiansand.

En viktig sak i 2013 var Kirkemøtets behandling av «Forsvarlig etisk forvaltning

av norske petroleums-ressurser, og uttalelse om etisk forvaltning av Statens pensjonsfond utland» (KM 12/13). Saken var reist for kirkemøtet av Agder og Telemark bispedømmeråd. Kirkemøtet gjorde et vedtak der de bl.a. utfordret norske myndigheter til å investere 10 % av Statens petroleumsfond i fattige land innen 10 år - på en måte som kommer fattige mennesker til gode.

Bispedømmerådet har ei ressursgruppe som jobber med «forbruk, miljø, rettferd». Gruppen er bredt sammensatt med representanter fra prostene, kirkevergene, Kirkens Nødhjelp, Stiftsdirektør, diakonirådgiver og misjonsrådgiver. Det har vært liten aktivitet i gruppa i 2013. Det skyldes hovedsakelig at vi har vært litt på «vent» i påvente av Bispedømmerådets avgjørelse når det gjelder satsing på disse sakene.

4.5. Økonomisk resultat

Regnskapet for Kirkelig administrasjon og Presteskapet.

Regnskapet for bispedømmerådet omhandler kapitel 1590/4590, Kirkelig administrasjon, og kapitel 1591/4591 Presteskapet, og oversikten nedenfor viser resultatutviklingen for perioden 2004 – 2013.

Kapitel 1590/4590, Kirkelig administrasjon har hele tiden hatt et mindreforbruk i forhold til tildelingen fra departementet. For kapitel 1591/4591, Presteskapet, viser oversikten at det i 2004 og 2010 ble brukt mer enn den årlige tildelingen fra departementet, men både i 2004 og 2010 ble det iverksatt tiltak for å demme opp for fremtidig merforbruk. Det mindreforbruk som fremkommer i 2012 og 2013 gjelder i stor grad ubenyttede prosjektmidler til flerårige prosjekter (Rekrutteringsprosjekt og Livsfaseprosjekt) som ventelig avsluttes i 2014.

Kirkelig administrasjon

Kapitel 1590/4590, Kirkelig administrasjon, utenom tilskuddsposter, viser et netto forbruk i 2013 på kr 12 834 000. Dette er et mindreforbruk på kr 466 000 i forhold til tildelingen for året. Mindreforbruket skyldes i første rekke

bispedømmet ble i den forbindelse tildelt ekstra midler som delvis dekket inn de reelle kostnader.

Presteskapet

Kapitel 1591/4591 Presteskapet viser et netto forbruk på kr 88 685 000. Dette er et mindreforbruk på kr 879 000 i forhold til tildelingen for året. Mindreforbruket skyldes i første rekke ubrukte prosjektmidler på samlet kr 656 000 til Rekrutteringsprosjektet (tildelt i 2011, 2012 og 2013) og Livsfaseprosjektet (tildelt i 2011 og 2012). Begge prosjekter startet sent 2011 og har planlagt avslutning i 2014. Det er grunn til å anta at utfordringer knyttet til system for elektronisk registrering av reise- og utgiftsrefusjoner, har medført en manglende innrapportering i 2013, og at dette delvis kan forklare rest-mindreforbruket på kr 223 000.

Prosjektregnskap

Det ble i 2013 forvaltet prosjektmidler på samlet kr 2 117 000 under Kirkelig administrasjon kapitel 1590 post 21 og kapitel 4590 post 03. For hvert prosjekt gjelder krav om at sum utgifter ikke kan overskride sum inntekter. De prosjekter som inngår i denne posten er «LEVEL» (samlivsprosjekt) kr 841 000, «SMM» (samarbeid menighet og misjon) kr 515 000,

Tilskuddsforvaltning

Det ble i 2013 forvaltet egne tilskuddsmidler til kateketer, diakoner og kirke-musikk under Kirkelig administrasjon kapitel 1590 post 71. Samlet tilskudd utgjorde kr 11 410 000, og ble uavkortet fordelt i henhold til retningslinjer gitt av departementet.

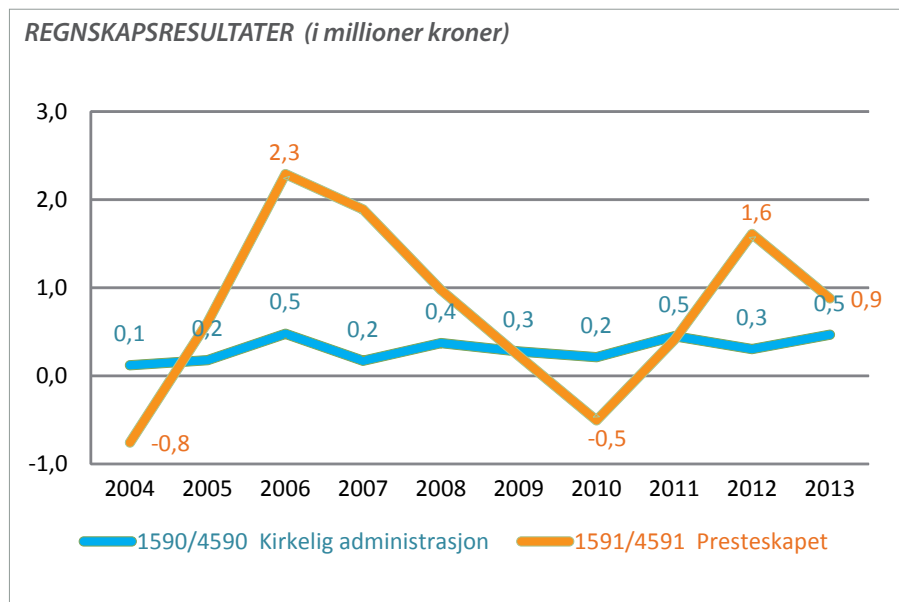
Det ble i 2013 forvaltet egne tilskuddsmidler til trosopplæring under Kirkelig administrasjon kapitel 1590 post 75. Samlet tilskudd utgjorde kr 20 400 000, og ble uavkortet fordelt i henhold til retningslinjer gitt av departementet og Kirkerådet. Ved utgangen av 2013 har 8 av 11 prosti fått tildelt trosopplæringsmidler. De resterende 3 prostier er lovet tildeling i 2014.

4.5. Risikovurdering og anskaffelser

Bispedømmerådet har utarbeidet virksomhetsplan for 2013. Planen beskriver mål for virksomheten, og tar utgangspunkt i de mål, styringsparameter og resultatindikatorer som fremgår av tildelingen fra departementet, samt egne lokale mål.

Regler om offentlige anskaffelser blir benyttet ved alle innkjøp til virksomheten, og anskaffelsesprotokoll blir ført. I 2013 ble et anbud som gjaldt kjøp av konsulenttenester i forbindelse med et studieopplegg for prestene lagt ut på DOFFIN (oppdragsavtale ble signert i januar 2014). Det er ikke foretatt investeringer i 2013 som fører til bokføringer i kapitalregnskapet (dvs. alle investeringer er utgiftsført som anvist i tildelingen til de ulike kapitler og/eller etter retningslinjer som er gitt i statens reglement for økonomistyring).

Månedlig regnskapsrapport, avvikrapport i forhold til periodisert budsjett samt kommentarer, blir lagt frem til hvert møte i bispedømmerådet. Dette gir bispedømmerådet god kontroll på kostnadsutviklingen, samt grunnlag for gjennom året å eventuelt foreta budsjettrevisjoner. Resultatet av løpende tett rapportering på økonomiområdet er god styring mot et regnskapsresultat i balanse og i tråd med departementets tildeling.

en ekstra tildeling fra departementet i forbindelse med flytting av bispedømmerådets kontorer. Flyttingen skjedde helt i slutten av året, og kostnadene vil først påløpe 1.kvartal 2014. Ny biskop ble innsatt i begynnelsen av 2013, og

«Ungdomsråd» kr 30 000, «Ungdomsting» kr 35 000 og «Ungdomsrådgiver» kr 499 000. Inntekter til prosjektene kommer fra egenbetalinger, støtte fra samarbeidspartnere og tilskudd/gaver fra menighetene i bispedømmet.

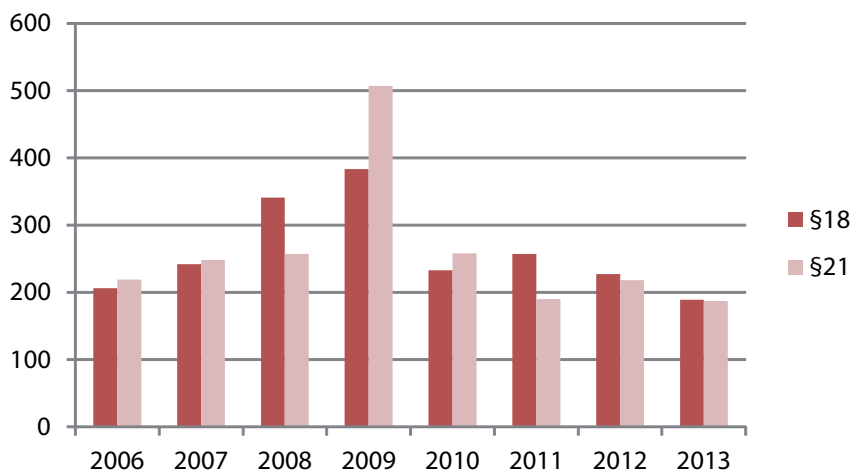
4.6. Godkjenningssaker etter kirkeloven, bygningsloven og gravferdsloven.

De fleste godkjenningssakene knyttet til kirkelovens § 18 (kirkens inventar og utstyr) og § 21 (nybygg/tilbygg/ombygging) er knyttet til kirketekstiler, kirkebenker og teknisk utstyr. Det har også vært flere saker som gjelder brannslukningsanlegg, kirkeklokker og kunst i kirken. Lysglober, lesepult og annet løst inventar til liturgisk bruk har det vært få søknader knyttet til. Det er gledelig at flere og flere kirker får universell tilpasning og at flere kirker sikres mot brann. Likevel går dette arbeidet for sakte. Det trengs et nytt nasjonalt økonomisk løft for å sikre flere av våre viktige kulturskatter.

Det er en del eksempler på nytt kirkeinventar som menighetene ikke har søkt om å få plassere i kirken. En del av dette oppdages på befaringer i andre anledninger. Det er også eksempler på at det søkes om godkjenning etter at gjenstanden eller tiltaket er på plass. Dette har i noen tilfeller ført til uheldige løsninger.

Søknader om bruk av nye symboler til liturgiske tekstiler er interessante, men også utfordrende. Arbeidet med å få nye nasjonale retningslinjer for kirketekstiler, samt å få på plass en rådgivningstjeneste, er viktig. Det er derfor spennende med

Omfanget av saker, innenfor de ulike områdene omtal i kirkeloven, §18 og §21.

Til tross for at summen av innkommende og utgående saker i 2013 viser en liten nedgang, er arbeidsmengden stabil

det arbeidet som har skjedd i forbindelse med vurdering av skråstola for diakoner og i forbindelse med kirkekunst.

Vi har fått søknader der ønsket om fjerning av benker har vært relativt radikalt i omfang. Kirker bygd for en annen tid oppleves som et hinder for en gudstjenesteutvikling etter dagens forventninger. Vi opplever et godt samarbeid med Riksantikvaren der utfordringer blir møtt

på en konstruktiv måte, og der både kulturvernet og menighetens behov vektlegges.

Planlegging av ny kirke i Porsgrunn

Arbeidet med ny kirke i Porsgrunn har både vist at det er en tidkrevende prosess, og noe som engasjerer lokalbefolkningen. Ønsket om å bygge opp igjen kirken som en kopi av den gamle har vært sterkt, ledet av en egen gruppering i Porsgrunn. En ryddig og god lokal prosess, samt god kommunikasjon fra Kirkerådets rådgiver for kirkebygg, har vært viktig for å holde prosessen i et riktig spor. Man har lagt opp til en åpen prosess når det gjelder utforming, men man legger tydelige premisser for kirkens funksjonalitet både i forhold til kirkelig bruk og universell utforming. Biskopen har fulgt prosessen tett. Saksbehandler har deltatt på et møte i Porsgrunn hvor byggekomite,

Kirkeverge Trond Haugen inspiserer skadene på middelalderkirken i Sauherad. Endrede grunnforhold og klima er mulige årsaker til at den har fått alvorlige sprekker i muren. For små kommuner med relativt små budsjett, blir det et problem å håndtere slike vedlikeholdskostnader. (Foto: G. Myre)

Påbyggingen av Kroken kapell (begge bildene) ga kirkerommet plasser nok under gravferdene, gjorde gudstjensterommet mer anvendelig, gav kirken nye rom og tilførte kirken ny kunstnerisk utsmykning. (Foto: Geir Myre)

rådgiver, fellesråd og menighetsråd var representert.

Befaringer, vigsling/innvielse av nybygg etc.

Utbygget ved Kroken kapell ble innviet i 2013. I den forbindelse var en av kontorets rådgivere på befaring sammen med seniorrådgiver for kirkebygg, Ove Morten Berge. Resultatet opplevdes som svært vellykket.

Det har blitt gjennomført flere befaringer i forbindelse med saksbehandling, bl.a. til Langesund og Vestre Moland.

Kontoret har gjennomført flere befaringer av kirkebygg før visitas.

Befaringen i Sauherad og Nes og et lokalt initiativ førte til at det ble gjennomført forundersøkelser på skadene som har oppstått i middelalderkirken i Sauherad. En liten kommune som Sauherad med ansvar for vedlikehold av to middelalderkirker, viser at man må tenke på en annen måte nasjonalt når det gjelder finansiering av vedlikeholdsutgifter til våre fredete kirker.

4.7. Demokratireformen.

Kirkevalg 2013

Det var kirkevalg i 15 av de 135 menighetene i Agder og Telemark bispedømme i 2013. Disse menighetene har deltatt i en prøveordning med valg til menighetsråd annet hvert år der halve menighetsrådet har blitt skiftet ut. Denne prøveordningen er nå avviklet fordi nye valgeregler har gjort det for komplisert med valg annet hvert år.

Det var liten oppmerksomhet mot kirkevalget i 2013 fordi det var et «mellomvalg» og kun ble gjennomført på menighetsnivå. Det ble bevilget lite penger til menighetene i forbindelse med årets valg,

og informasjonstiltakene ble dermed redusert i forhold til 2011-valget. Det ble heller ikke sendt ut valgkort til de stemmeberettigede, noe som ganske sikkert gjorde at færre var klar over valget i 2013 enn i 2011.

Det ble heller ikke lagt opp til at hver menighet nødvendigvis skulle arrangere valg i tilstøtende lokaler til Stortingsvalgets lokaler. Dette ble likevel gjort noen steder, mens andre kun brukte menighetens egne rom. Dermed fikk man ikke en «nær-lokaliseringseffekt» slik man hadde ved valget i 2011. Valget i 2013 viser dermed at lokaliseringen i forhold til

kommune- eller stortingsvalg, samt god informasjon om valget, er avgjørende for deltakelsen.

Deltakelsen ved menighetsrådsvalgene i Agder og Telemark i 2013 gikk betydelig ned fra 2011, fra et gjennomsnitt på 16,1 prosent i hver av de aktuelle menighetene til 9,5 prosent. I flere menigheter ble oppslutningen halvert eller mer, og ingen klarte å opprettholde valgdeltakelsen fra 2011.

4.8. Pilegrimsarbeid

Pilegrimene som har vandret fra Hovden når sitt mål i Røldal stavkirke. (Foto: D. Kvarstein)

Det har nå vært arrangert pilegrimsvandring med medvirkning fra Agder og Telemark bispedømmeråd i mer enn ti år.

Den fire dager lange vandringa mellom Hovden og Røldal i begynnelsen av juli 2013 samlet tilsammen 27 deltakere. På den ni dager lange vandringa fra Vest-Telemark til Røldal var det også 27 deltagere. Begge vandringene opplevde en nedgang i tallet på deltakere i forhold til 2012. Vi tror likevel det er et potensiale for å få med flere på pilegrimstur, spesielt ungdommer.

I tillegg til de årlige vandringene i begynnelsen av juli, har prostidiakonen i Vest-Telemark de siste årene stått bak 5-dagersvandringen fra Grunge til Røldal i august, «Å vandre med håp», som arrangeres i samarbeid med psykiatritjenesten. I 2013 var det vel 40 personer som var med på heile eller deler av vandringen, bl.a. kirkeminister Rigmor Aasrud som var med noen timer den første dagen.

Prostidiakonen i Vest-Telemark er også en av initiativtakerne til «Vandring til forandring» i september, en pilegrimsvandring for etterlatte etter selvmord i samarbeid

med RVT Sør (Ressursenter for Vold og Traumatisk stress) og organisasjonen LEVE. Her var det 20 deltakere. I dette arbeidet samarbeides det også med Bjørgvin, Tunsberg og Stavanger bispedømme, i tillegg til pilegrimspresten i Nidaros. Videre arrangerte prostidiakonen vandring for 5 innsatte ved Skogsleiren i Fyresdal i slutten av september.

Flere steder i Agder og Telemark er det også lokale pilegrimsvandring, gjerne med utgangspunkt i den lokale kirken. Mange konfirmanter er med på dette.

Bispekorset undersøkes nøye av førsteklassinger under visitas i Flekkefjord (Foto: E. Jakobsen)

4.9. Kirke-skole og kirke-barnehagesamarbeidet

I 2013 gjenopptok biskopen og utdanningsdirektørene i de tre fylkene en gammel tradisjon med faste møtepunkt knyttet til samarbeid mellom skole/barnehage og kirken. Dette er et viktig møtepunkt for kirken, for å tydeliggjøre vår vilje til samarbeid innenfor de rammer som finnes i gjeldende regelverk. Det er også en viktig kontakt i forhold til biskopens visitaser. Gjennom møtene med utdanningsdirektørene kan vi kontrollere at vår praksis oppleves å være i

tråd med retningslinjene som skolene får fra sin tilsynsmyndighet. Se biskopens rapport foran.

Det har i 2013 blitt jobbet lokalt for å utvikle en kort informasjonsbrosjyre om samarbeidet mellom kirken og skolen. Vi ønsket i utgangspunktet å ha med oss de tre utdanningsdirektørene på dette, men det var ikke mulig med tanke på deres rolle i skoleverket. Vi ønsker likevel å fullføre et slikt informasjonsmaterieell i løpet av 2014.

Biskopen har hatt møter med lærere

på visitas hvor det er blitt løftet frem muligheter i samarbeidet, og rammer for dette. Kirken har fremstått som en tydelig ressurs som kjenner sin plass og sitt samfunnsansvar i dette arbeidet.

Det har her vært viktig å veilede menighetene som jobber med å skrive trosopplæringsplan. Å forstå forskjellen på trosopplæring og samarbeid med skole/barnehage, er vesentlig. Dermed unngår man at skole/barnehage-samarbeid skrives inn i trosopplæringsplanene lokalt.